

Sinti Scholen zich voor Onderwijs

Evaluatie van het project Opleiding Sinti tot Onderwijsassistent 2005 – 2010

Ria Timmermans

Sinti Scholen zich voor Onderwijs

**Evaluatie van het project Opleiding Sinti tot
Onderwijsassistent 2005 – 2010**

Ria Timmermans

Colofon

Tekst: Ria Timmermans

Met medewerking van: Simone Hoogenboom, Eveline Miltenburg, Karin Mulders, Corrie Schouten, Mirana Bamberger, Miso Berger, Henk van Beurden, Betty Bonekamp, Harrie van den Boogaard, Wim Brouns, Alda de Bruijn, Wil Cooijmans, Pieter Dovens, Castania Kuipers, Mylène Glinka, Vanja Hartog, Piet Jereskes, Brigitte Oomens, Nicole Peeters, Wilbert Seuren, Marc Smits, Tjeu Triepels, Nelly van de Ven, Sara Weis en de Sinti-moeders Hotte, Maria, P. en Wendy

Illustratie voorzijde: Eveline Miltenburg

Eindredactie: Jeanet Visser

Vormgeving: Tonny Teuwisse

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Dit rapport bevat de resultaten van de evaluatie van het project Opleiding Sinti tot Onderwijsassistent. Het opleidingstraject is op verschillende projectlocaties door het Nederlands Instituut Sinti en Roma (voorheen SRSR¹) in samenwerking met KPC Groep, diverse ROC's, scholen voor primair onderwijs, een peuterspeelzaal en meerdere gemeenten opgezet. Om retrospectief zicht te krijgen op de procesaanpakken, knelpunten en geboekte resultaten op de verschillende projectlocaties, heeft de evaluatie plaatsgevonden in de vorm van bijeenkomsten. Tijdens deze bijeenkomsten zijn met behulp van de storyline-benadering de 'verhalen' van het project gereconstrueerd.

Dit rapport kon alleen tot stand komen dankzij bijdragen van personen die in de afgelopen vijf jaar betrokken waren bij het project. Meestal door een bijdrage te leveren in de vorm van deelname aan de bijeenkomsten, enkele betrokkenen gaven schriftelijk een terugblik op de projecten.

Voor al deze bijdragen gaat onze dank uit naar Mirana Bamberger, Miso Berger, Henk van Beurden, Betty Bonekamp, Harrie van den Boogaard, Wim Brouns, Alda de Bruijn, Wil Cooijmans, Pieter Dovens, Castania Kuipers, Mylène Glinka, Vanja Hartog, Piet Jereskes, Brigitte Oomens, Nicole Peeters, Wilbert Seuren, Marc Smits, Tjeu Triepels, Nelly van de Ven, Sara Weis en de Sinti-moeders Hotte, Maria, P. en Wendy.

De opzet, uitvoering en rapportage van het onderzoek lagen in handen van Ria Timmermans van KPC Groep. Simone Hoogenboom, Eveline Miltenburg (KPC Groep) en Karin Mulders (NISR) vormden de begeleidingsgroep bij het onderzoek. Corrie Schouten (KPC Groep) leverde een belangrijke bijdrage aan de verslaglegging van de bijeenkomsten.

Het rapport bevat interessante resultaten die de moeite van het lezen waard zijn. Wij wensen u dan ook veel leesplezier toe.

Simone Hoogenboom, projectleider OWRS, KPC Groep
Karin Mulders, programmacoördinator educatie, NISR

---

¹ In bijlage 1 staat een omschrijving van de gebruikte afkortingen in dit rapport.

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Aanleiding tot en opzet van de evaluatie	5
2.1	Het project	5
2.2	Opzet van de evaluatie	6
2.3	Deelname aan het onderzoek: respons	10
3	Het verhaal van de aanloop	11
3.1	Hoe het allemaal begon	11
3.2	Hoe de betrokkenen in aanraking kwamen met het project	12
3.3	Waar men tegenaan liep	17
3.4	Wat ertoe doet bij de start van het opleidingstraject	21
4	Het verhaal van de gewenningsperiode	23
4.1	Het gewenningstraject	23
4.2	Waar men tegenaan liep	24
4.3	Wat ertoe doet in de gewenningsfase	29
5	Het verhaal van de opleiding en stage	31
5.1	De opleiding en stage	31
5.2	De effecten	36
5.3	Waar men tegenaan liep	41
5.4	Wat ertoe doet in de fase van opleiding en stage	46
6	Het verhaal van het examen	47
6.1	Het examen	47
6.2	Waar men tegenaan liep	49
6.3	Wel of geen vervolgopleiding	49
6.4	Wat ertoe doet in de fase van het examen	50
7	Het verhaal van het natraject	51
7.1	Het natraject	51
7.2	Waar men tegenaan liep	54
7.3	Wat ertoe doet in de fase van het natraject	54

8	Factoren die ertoe doen bij een project Opleiding Sinti tot Onderwijsassistent	55
8.1	Langetermijndenken: generaties lang geduld hebben	55
8.2	Voorwaarden voor werkelijke integratie: onvoorwaardelijk en wederzijds vertrouwen	58
8.3	Respect voor de Sinti-cultuur: maar wat is cultuur en wat niet?	59
8.4	Begrip voor de positie van Sinti-assistenten: niet alles tegelijk	62
8.5	Randvoorwaarden en oplossingen op maat	64
8.6	Financiën	65
8.7	Betrokkenheid, inspiratie, ambitie en samenwerking	66
8.8	What's in it for me?	67
8.9	De noodzaak van ondersteuning en begeleiding	69
8.10	De kracht van het goede voorbeeld	70
8.11	Van basis- naar voortgezet onderwijs: een grote stap	71
8.12	Investeren in de toekomst: niet alleen zaaien, maar ook oogsten	71
9	Beleidsimplicaties: de betekenis van de verhalen voor nu en de toekomst	73
9.1	De cijfers	73
9.2	De effecten	73
9.3	De geleerde lessen	74
10	Over NISR en OWRS	77
10.1	NISR	77
10.2	OWRS	78
Bijlagen		
1	Gebuurde afkortingen	81
2	Sleutelvragen per episode	82
3	De personen in het verhaal	85
4	MBO-opleidingsniveaus	86

1 Inleiding

Tussen 2005 en 2010 is in een aantal gemeenten in Noord-Brabant en Limburg het project Opleiding Sinti tot Onderwijsassistent in het basisonderwijs/peuterspeelzaal uitgevoerd. Vijf jaar na de start van het project wordt in dit rapport de balans opgemaakt. Hierbij stonden de volgende vragen centraal.

- Welke resultaten zijn behaald?
- Welke successen en knelpunten hebben zich in de projectperiode voorgedaan?
- Als het project opnieuw zou worden uitgevoerd, wat zouden we dan weer (op dezelfde wijze) doen, wat anders en wat niet?

In deze evaluatie is gekozen voor de storyline-benadering om de projectprocessen (ofwel de projectverhalen) te reconstrueren.

In hoofdstuk 2 worden de aanleiding tot en de opzet van de evaluatie besproken. Allereerst wordt een korte typering van het te evalueren project gegeven. Vervolgens worden het doel en de opzet van de evaluatie, en de onderzoeksrespons besproken. In de daarop volgende hoofdstukken worden de 'verhalen' van het project verteld, met steeds citaten van deelnemers aan het onderzoek (cursief weergegeven). Het zijn achtereenvolgens de verhalen van de aanloop naar het project (hoofdstuk 3), de gewenningsperiode (hoofdstuk 4), de opleiding en de stage (hoofdstuk 5), het examen (hoofdstuk 6), het natraject (hoofdstuk 7) en de factoren die ertoe doen bij een dergelijk project. In dit hoofdstuk zijn zowel de factoren opgenomen die in eerdere hoofdstukken aan de orde kwamen, als 'fase-overstijgende' factoren, die door de respondenten zijn genoemd (hoofdstuk 8). In hoofdstuk 9 wordt de betekenis van deze verhalen weergegeven voor nu en de toekomst. In dit hoofdstuk staan ook aanbevelingen. Hoofdstuk 10 bevat tot slot een toelichting op de activiteiten voor Sinti en Roma van het NISR en OWRS.

2 Aanleiding tot en opzet van de evaluatie

2.1 Het project

Vanaf 2005 is binnen het OWWZ-project (nu: OWRS) van KPC Groep in samenwerking met SRSR (nu: NISR) gestart met het project Opleiding Sinti tot Onderwijsassistent in het basisonderwijs/peuterspeelzaal. Hieraan voorafgaand is in 2002 in de gemeente Nueneen voor het eerst gestart met de inzet van een Sintezza als intermediair/onderwijsassistent. Het doel van dit project was tweeledig. Het project beoogde de schoolgang van Sinti- en Roma-kinderen te vergroten en tegelijkertijd de ingezette onderwijsassistenten op te leiden tot bevoegd onderwijsassistent, met een erkende kwalificatie in de vorm van een BBL-opleiding, niveau 4.

In de afgelopen vijf jaren zijn acht Sinti-meisjes (aan het project hebben uiteindelijk geen Roma-meisjes deelgenomen) begonnen met de opleiding tot onderwijsassistent. Zij deden dit door een BBL-opleiding te volgen van een dag in de week en tegelijkertijd hun stage uit te voeren op een school of peuterspeelzaal waar Sinti- of Roma-kinderen zitten. Omdat de afstand naar de burgermaatschappij en reguliere arbeid groot is en zij in vele gevallen weinig onderwijs hebben genoten, volgden de cursisten allereerst een gewenningstraining op het ROC. Op de stageplek hadden de cursisten de beschikking over een mentor die hen begeleidde. Het project kende vijf momenten waarop intervisie plaatsvond, onder begeleiding van medewerkers van KPC Groep en het ROC.

Nadat de opleiding was afgelopen, bleef de begeleiding gehandhaafd. Naast interne begeleiding hebben onderwijsassistenten ook begeleiding gehad van onder andere externe onderwijskundigen en projectbegeleiders.

2.2 Opzet van de evaluatie

2.2.1 Doel van de evaluatie

Het primaire doel van de evaluatie is scherp te krijgen wat ertoe doet:

- om de onderwijsdeelname van Sinti- en Roma-kinderen te vergroten. Wat is nodig/zorgt ervoor dat Sinti- en Roma-ouders hun kinderen naar de peuterspeelzaal en de basisschool sturen? Wat stimuleert een succesvolle deelname? En welke factoren/gebeurtenissen belemmeren dit?
- voor de Sinti- en Roma-meisjes om hun opleiding tot onderwijs-assistent met succes af te ronden. Wat is nodig/zorgt ervoor dat zij aan de opleiding beginnen, deze afmaken en hun werk als assistent blijven uitvoeren? En welke factoren/gebeurtenissen belemmeren dit?
- voor de peuterspeelzalen en basisscholen met Sinti- en Roma-kinderen om deze kinderen (en vooral hun ouders) te bewegen deel te gaan en te blijven deelnemen aan onderwijs. Wat is nodig en zorgt ervoor dat zij zich gaan en blijven inzetten om deelname te bevorderen? En welke factoren/gebeurtenissen belemmeren dit?
- voor gemeenten om steun te geven aan initiatieven om de participatie van de Sinti- en Roma-bevolking aan de samenleving te stimuleren. Wat is nodig en zorgt ervoor dat zij deze steun verlenen? En welke factoren/gebeurtenissen belemmeren dit?

Bij het evalueren van het project zijn dit de primaire vragen die beantwoord moeten worden, zodat bij de voortzetting en/of aanpassing van het project op de diverse locaties rekening kan worden gehouden met de verkregen antwoorden. Bovendien geeft het zicht op de variabelen die bij een eventuele toekomstige uitvoering van een dergelijk project scherp in het oog moeten worden gehouden en gemonitord.

2.2.2 Evaluatiemethode

Er zijn geen monitoring-/evaluatiegegevens beschikbaar van de afgelopen vijf jaren. Bij de keuze van de evaluatiemethode is gezocht naar een methode die de beste kansen biedt om scherpe antwoorden te krijgen op de primaire vragen.

Gekozen is voor de storyline-benadering. Met behulp van een storyline wordt terugkijkend het 'verhaal' van het project ge(re)construeerd. Hierbij staan vragen centraal als:

- Wat is er in de afgelopen vijf jaar gebeurd?
- Welke gebeurtenissen markeerden het project en kunnen als successen/katalysatoren worden aangemerkt en welke als hobbels/knelpunten?
- Hoe is daarmee omgegaan?
- Wat zou je anders doen als je toen wist wat je nu weet?
- Welke verwachtingen had je en wat is er gebeurd waardoor ze wel of niet zijn uitgekomen?

Het voordeel van deze methodiek is dat iedere betrokkene (Sinti-onderwijsassistent – geslaagd of afgehaakt –, Roma-/Sinti-gemeenschap, opleiders, begeleiders, peuterspeelzalen/scholen en gemeenten) vanuit zijn of haar eigen invalshoek kan evalueren.

Belangrijke elementen in de storyline-benadering zijn het identificeren van de (hoofd)personen in het 'verhaal', het identificeren van belangrijke 'episoden' in het verhaal en het stellen van sleutelvragen aan de hand van variabelen die voor de evaluatie van belang zijn.

Onderzoeksgroepen

Er is voor gekozen om de 'verhalen' te (re)construeren in groepen, bestaande uit deelnemers met dezelfde 'functie'. Zes groepen betrokkenen zijn geïdentificeerd.

- 1 De onderwijsassistenten.
- 2 De projectbegeleiders. Het gaat zowel om de begeleiders van het project als om de begeleiders van de assistenten en de begeleider vanuit het ROC.
- 3 De opleiders (docenten) van de assistenten. Zowel van het gewenningstraject als van de opleiding waaraan de assistenten hebben deelgenomen.
- 4 De ouders van jonge Roma- en Sinti-kinderen (peuter- en basisschoolleeftijd).
- 5 De scholen/peuterspeelzaal waar de assistenten werkzaam zijn of waren.
- 6 De gemeenten die een (financiële) bijdrage aan het project leverden.

Door vanuit de verschillende invalshoeken van deze zes groepen te kijken, is achterhaald wat voor alle betrokkenen cruciale factoren zijn, en wat voor sommigen wel en voor anderen niet/nauwelijks cruciale factoren zijn. Ook is binnen elke groep nagegaan of factoren kunnen worden geïdentificeerd die specifiek voor die onderzoeksgroep relevant zijn. Bij de groep ouders ging het niet zozeer om een evaluatie van de projecten, maar veeleer om het achterhalen van factoren die ervoor zorgen dat zij hun kinderen wel of juist niet naar de peuterspeelzaal/school laten gaan.

Werkwijze

In totaal zijn zeven bijeenkomsten van elk ongeveer een dagdeel georganiseerd. Voor alle onderzoeksgroepen één bijeenkomst bij KPC Groep in 's-Hertogenbosch en twee bijeenkomsten op locatie voor Sinti-ouders.

In de drie bijeenkomsten met de Sinti-assistenten en Sinti-ouders is gewerkt met groepsinterviews. De sleutelvragen die voor de storyline bijeenkomsten zijn opgesteld, vormden in die bijeenkomsten een belangrijke leidraad (zie bijlage 2).

In de vier overige bijeenkomsten met begeleiders, opleiders, scholen/peuterspeelzalen en gemeenten was de werkwijze zoals omschreven staat in het programma in onderstaand kader.

Programma bijeenkomsten met begeleiders, opleiders, scholen/peuterspeelzalen en gemeenten

Onderdeel 1 – Welkom, introductie en kennismaking

Vijf jaar na de start van het project wordt de balans opgemaakt. Dat doen we in bijeenkomsten, waarin sleutelfiguren in het project ieder hun 'verhaal' van het project vertellen. Er zijn bijeenkomsten voor de begeleiders, de opleiders, de gemeenten, de scholen/speelzalen, de aan de opleiding deelnemende Sinti-meisjes en Sinti-ouders.

We doen dat niet op een conventionele manier, maar maken gebruik van de 'storyline'-benadering waarin we terugkijkend op de afgelopen jaren het 'verhaal' van het project (re)construeren. Ieder van jullie vertelt zijn/haar eigen verhaal. Al deze verhalen worden opgetekend in een rapport, waarna we analyseren wat er voor wie toe doet en hoe we daar in de toekomst rekening mee kunnen houden. →

We beginnen met een kort kennismakingsrondje. (Wie ben je, wat doe je en wat was je rol in het project?) Daarna gaan we aan de slag.

Onderdeel 2 – De personen in het verhaal

Iedere deelnemer krijgt een groot vel papier (zie bijlage 3).

Jij bent de hoofdpersoon in dit verhaal. Beschrijf kort je rol in het verhaal. Wat deed je? Wat vond je belangrijk? Waar lette je vooral op? Geef daarna aan welke personen in jouw verhaal voorkomen. Wat was de functie van elke persoon (plaats ze in de blokken) en omschrijf zijn/haar rol in het kort. Wat was zijn/haar betekenis in het verhaal? Geef met behulp van pijlen de onderlinge relaties aan. Niet alle blokken hoeven te worden gevuld, alleen als ze een rol in jouw verhaal hebben gespeeld.

Onderdeel 3 – Markeren van gebeurtenissen

Op tafel ligt een groot vel papier. Markeer in steekwoorden belangrijke gebeurtenissen in je eigen verhaal. Deze gebeurtenissen waardeer je op een schaal van +5 tot -5 positief of negatief (hoogte- en dieptepunten). Het kan zijn dat een gebeurtenis in eerste instantie een positieve of negatieve invloed had op het verhaal, maar later juist een omgekeerde invloed. Geef dat ook aan! We werken met verhaalepisoden, die zijn aangegeven op het vel papier. De episoden zijn: de aanloop, de gewenningsperiode, de periode van opleiding en stage, het examen en het natraject. Geef bij de eerste gebeurtenis in het voortraject aan in welk jaar die gebeurtenis plaatsvond.

Per episode stellen we een aantal sleutelvragen (zie bijlage 2). Deze vragen staan per episode genoteerd op verschillende kleuren papier. Iedere deelnemer heeft ook zelf een overzicht van de sleutelvragen. Neem die vragen mee bij het markeren van de gebeurtenissen. Het kan zijn dat je bij sommige episoden in het verhaal intensief betrokken was en bij andere episoden niet of slechts beperkt!

Onderdeel 4 – Het vertellen van de verhalen

Iedere deelnemer wordt verzocht zijn of haar verhaal van het project te vertellen, waarin hij of zij zelf de hoofdrol speelt aan de hand van de gemarkeerde gebeurtenissen. Na het vertellen worden vragen gesteld. Het doel van de vragen is (nog) helderder en scherper te krijgen wat ertoe doet om het project te doen slagen.

2.3 Deelname aan het onderzoek: respons

Onderstaand schema laat zien hoeveel personen per onderzoeksgroep zijn benaderd om deel te nemen aan het onderzoek en hoeveel personen daadwerkelijk hebben deelgenomen. Van de personen die deelnamen zijn er twee niet aanwezig geweest bij de bijeenkomst. Zij leverden een schriftelijke bijdrage.

Tabel 1: Aantal personen dat heeft deelgenomen aan de evaluatie

Onderzoeksgroep	Aantal personen		Respons- percentage
	Uitgenodigd	Deelgenomen (waarvan schriftelijk)	
Sinti-assistenten	6	5	83%
Projectbegeleiders:			
• van assistenten	6	5 (1)	83%
• van project	1	1	100%
• van ROC	1	1	100%
Opleiders (ROC's)	5	0	0%
Scholen/peuter- speelzalen	9	6 (1)	67%
Gemeenten	11 van 7 gemeenten	2 van 1 gemeente	18%
Ouders	6	4	67%

De hoogste respons treffen we aan bij de groep projectbegeleiders (89% gemiddeld) en de laagste bij de opleiders. Naast de projectbegeleider, die haar activiteiten verrichtte in dienst van het ROC, heeft uit hoofde van de ROC's niemand deelgenomen aan dit onderzoek. Ook de respons vanuit gemeenten was laag. Van de zeven benaderde gemeenten heeft één gemeente (de gemeente Nuenen) medewerking verleend.

3 Het verhaal van de aanloop

3.1 Hoe het allemaal begon

Het verhaal van het project begon bij de SRSR, die gedurende negen jaren (eind 2000 tot eind 2009) in Utrecht was gehuisvest. Op hun site (www.srsr.nl) treffen we de volgende informatie aan.

“De Stichting Rechtsherstel Sinti en Roma is op 3 november 2000 in het leven geroepen door de Nederlandse regering. Doelstelling van de stichting is het uitvoeren van het regeringsbesluit tot rechtsherstel van de door de Tweede Wereldoorlog getroffen Sinti- en Roma-gemeenschap. Sinti en Roma zijn na de oorlog immers grotendeels buiten het rechtsherstel gebleven. Om deze tekortkomingen in het rechtsherstel te herstellen, beheert de Stichting Rechtsherstel Sinti en Roma overheidsgeld. Met dit geld zijn de individuele uitkeringen aan Sinti en Roma betaald en worden projecten voor de Sinti- en Roma-gemeenschap uitgevoerd.”

Afgesproken is dat de projecten zich richten op één of meerdere van onderstaande doelen.

- Het in stand houden en stimuleren van de Sinti- en Roma-cultuur.
- Het bevorderen van de maatschappelijke erkenning en deelname van de Sinti- en Roma-gemeenschap aan de Nederlandse maatschappij.
- Het verbeteren van opleidingen en scholing.
- Het ontwikkelen van specialistisch onderwijs in voor Sinti en Roma traditionele beroepen.
- Het bevorderen van de ontwikkeling van informatie en documentatie over de Sinti- en Roma-gemeenschap.

Na een inventarisatie van activiteiten koos de SRSR in 2005 voor vijf werkgebieden waarbinnen activiteiten ontwikkeld dienden te worden: onderwijs, multifunctioneel herinneringscentrum, werkgelegenheid, maatschappelijke participatie, muziek en cultuur. In de zomer van 2005 gingen meerdere kerngroepen aan de slag met het uitwerken van projectvoorstellen op deze gebieden. Een van deze projectvoorstellen was het opleiden van Sinti- en Roma-jongeren tot onderwijsassistent. Met een dergelijk project was al vanaf 2002 ervaring opgedaan in de gemeente Nuenen.

Vanwege haar betrokkenheid bij de doelgroep én het onderwerp, is KPC Groep gevraagd samen met de SRSR na te denken over de uitvoering van dat project. Uiteindelijk is de uitvoering van het project door beide partijen ter hand genomen.

Het doel van het project Opleiding Sinti tot Onderwijsassistent was tweeledig.

- 1 Een aantal gemotiveerde Sinti- en Roma-jongeren (in de praktijk bleek het uitsluitend om Sinti-vrouwen te gaan) via een erkende opleiding opleiden tot onderwijsassistent.
- 2 Deze jongeren een rol laten spelen als intermediair tussen school en gezinnen, zodat Sinti- en Roma-kinderen naar school zouden gaan en het schoolverzuim dus zou gaan afnemen.

In totaal zijn acht jonge Sinti-vrouwen² begonnen aan het opleidings-traject. Zij waren afkomstig uit Asten, Herkenbosch, Nuenen (2), Son en Breugel, Gemert en Maasbracht (2).

Een van hen had al een opleiding gevolgd, de andere vrouwen gaven aan een opleiding te willen volgen. Zij vonden het allen belangrijk deze af te sluiten met een officieel ('echt') diploma.

Alle beoogde Sinti-assistenten werden betrokken bij het onderwijs aan Sinti-kinderen, met uitzondering van de Sinti-assistent uit Son en Breugel. Zij is ingezet in het onderwijs aan Roma-kinderen in de gemeente Veldhoven.

3.2 Hoe de betrokkenen in aanraking kwamen met het project

Sommige begeleiders waren al vroeg bij de projecten betrokken, doordat ze zitting hadden in de kerngroep van de SRSR waarin dit voorstel werd ingebracht en uitgewerkt. Daarna hebben ze een rol gekregen in de begeleiding en/of coördinatie.

---

² Een van hen is van oorsprong geen Sinti, maar maakt door huwelijk met een Sinto wel deel uit van de Sinti-gemeenschap.

“Vanaf de start was ik heel enthousiast, ook gezien mijn ervaring bij het JWG. We hadden toen al een Sinti-meisje binnen de basisschool aan het werk. Ik wist dat het een positieve bijdrage zou leveren en had het gevoel dat het moest lukken en binnen mijn regio zou werken.”

School/peuterspeelzaal

Voor een deel van de betrokken scholen/peuterspeelzalen geldt hetzelfde: deze organisaties werkten al met iemand uit de Sinti-gemeenschap.

“Onze school kwam in 2002 in contact met Pluspunt³. Via de gemeente waren bij hen een aantal Sinti-jongeren aangemeld, die op zoek waren naar werk en/of een opleiding. Een van hen ging op onze school aan de slag. Dat duurde een jaar met goede begeleiding vanuit Pluspunt, die regelmatig samen met ons evalueerde. We zagen de voordelen die de Sinti-assistent meebracht en zijn op zoek gegaan naar mogelijkheden om dit structureel te maken. De leerplichtambtenaar van de gemeente speelde daar een hele grote rol in. Via de gemeente zijn we in aanraking gekomen met SRSR. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in een drietal subsidies: een vanuit de gemeente, een vanuit SRSR en een vanuit het schoolbestuur, dat de arbeidsovereenkomst op zich nam.”

School/peuterspeelzaal

“De beoogde Sinti-assistent is vanaf begin 2002 bij ons werkzaam. In eerste instantie in het peuterspeelzaalwerk, om de toeleiding van Sinti-kinderen te stimuleren. Sinti-meisjes hebben een natuurlijke aanleg om met kinderen om te gaan. De zorg die hun ouders hebben, zie je terug in de manier waarop zij met kinderen omgaan. Op het moment dat het project zich aandiende, was er bij ons geen twijfel. Ook om vanuit goed werkgeverschap te kijken hoe zij zich verder zou ontwikkelen.”

School/peuterspeelzaal

---

³ Pluspunt is een organisatie die re-integratiediensten uitvoert ten behoeve van de arbeidsmarkt in de regio Eindhoven.

Andere betrokkenen kwamen later in beeld, de start was niet in elke gemeente hetzelfde. In één geval wilde de gemeente een klassen-assistent, maar was de school daar niet voor in. Ook de SRSR wilde in deze gemeente – waar een grote groep Sinti woont – een klassen-assistent, omdat het schoolverzuim heel groot was. Er werd een klassenassistent gevonden, terwijl de school eigenlijk niet wilde.

“De wethouder en ambtenaar van de gemeente hebben het afgedwongen. Dit was voor de school én voor de assistent niet zo’n prettig begin. Het verhaal is dus heel negatief begonnen, maar heeft geresulteerd in een heel positief verhaal.”

Projectbegeleider

In deze gemeente zaten ook de Sinti zelf niet te wachten op onderwijs.

“De Sinti gaven in eerste instantie aan dat allerlei problemen (geen schoenen, geen drinken enzovoort) ertoe leidden dat ze hun kinderen niet naar school konden laten gaan. Dit moest eerst worden opgelost, waardoor ze die argumenten niet langer konden gebruiken. Die randvoorwaarden zijn belangrijk. Daarvoor klop ik aan bij het armoedefonds enzovoort. Het leven is meer dan onderwijs; er komt meer bij kijken.”

Projectbegeleider

In de andere gevallen was sprake van een positievere start.

“Een van de beoogde assistenten had net niveau 1 bij het ROC afgerond en was op zoek naar een stageplaats en een volgende stap in haar opleiding. Ik heb haar benaderd en heb, in eerste instantie met een collega op huisbezoek bij haar en haar ouders, in een vertrouwde omgeving kennismemaakt. Dit was een positief gesprek, wederzijds, dat resulteerde in een tweede gesprek op locatie, door mij alleen met haar en haar ouders. Vervolgens heb ik haar uitgenodigd op de basisschool en heeft de schooldirecteur met haar en mij gesproken over een toekomstige stage binnen de school. Daarna heb ik haar geïntroduceerd bij de leerkrachten en ze heeft een dag meegelopen in de school. We hadden bedacht dat ze vooral in groep 3 actief zou zijn en dan in het bijzonder in de begeleiding van het aanvankelijk leesproces van de leerlingen.”

Projectbegeleider

“Mijn visie is: ik geloof echt in de krachten uit de gemeenschap zelf, die moeten we naar boven halen en daar gebruik van maken. Het is wel belangrijk dat de meiden zelf ook willen. Ik had zelf wel de ondersteuning van de begeleider nodig.”

School/peuterspeelzaal

De beginsituatie van de beoogde Sinti-assistenten was daarmee nogal verschillend.

- Drie beoogde Sinti-assistenten waren al werkzaam op een school/peuterspeelzaal met Sinti-kinderen. Een van hen had al een diploma Onderwijsassistent (niveau 4) op zak; de andere twee waren niet gediplomeerd (zie bijlage 4 voor een toelichting op de verschillende MBO-niveaus).
- Eén beoogde Sinti-assistent had een niveau 1 diploma op zak, en had in dat kader stage gelopen op een peuterspeelzaal. Ze ging nu een vervolgopleiding volgen met een stageplaats op een basisschool met Roma-kinderen.
- Vier beoogde Sinti-assistenten waren niet gediplomeerd en waren nog niet werkzaam op een school. Een van hen had wel een voorbeeld: ze was zeer gemotiveerd om soortgelijk werk te verrichten als een van de assistenten die al werkzaam was op een school. Een ander had al wel ‘vrijwilligerswerk’ gedaan op een school.

De vraag om de opleiding tot onderwijsassistent te volgen riep bij de beoogde Sinti-assistenten verschillende reacties op. Hun motivatie was over het algemeen groot, maar er waren ook twijfels.

“De contactpersoon vertelde mij van het project en de opleidingen. Ik vond het leuk, werkte al met kinderen in een peuterspeelzaal. Ik twijfelde wel erg, ik was al zo lang niet meer naar school geweest, maar het viel mee. In de praktijk doe je al veel, maar door de opleiding ga je daar anders over denken. Je weet nu waarom je dingen doet als bijvoorbeeld kleuren en spelletjes. Ik heb er heel veel van geleerd. Mijn ouders en familie hadden veel belangstelling. Voor de ouders van de kinderen werd het op school vertrouwd, ze kregen meer zicht op wat er in school gebeurde en ik krijg ook veel vragen van de ouders. Leuk te zien dat kinderen vooruitkomen met peuterspeelzaal en school, maar ook voor mezelf. Wij werken aan de toekomst van de kinderen.”

Sinti-assistent

“Ik hoorde via Pluspunt van de opleiding. Ik zag er wel tegenop en er waren veel bergen. Ik wist van een andere assistent wat ze deed en wilde zelf ook zoiets proberen. Je weet dat het moeilijk is, ik had toen ook al een kind. Het duurde lang voor ik kon beginnen, na een jaar zorgde mijn begeleider voor een doorbraak. Zo ben ik daar terecht gekomen en nu willen ze me niet meer kwijt. Ik had een kind, ging naar school en kreeg mijn tweede kind. Het was niet makkelijk te combineren, ik had geen tijd voor huiswerk. Mijn moeder paste op zodat ik toch naar school kon. Omdat ik het zo graag wilde, is het toch gelukt. Ik doe het voor de Sinti-gemeenschap en als onderwijsassistent ben je het bruggetje van de school naar de ouders.”

Sinti-assistent

“De contactpersoon vertelde alles over de opleiding en de stichting. Mijn broertje zat op de basisschool, mijn moeder vond het fijn als ik mijn broertje daar kon helpen en in de gaten houden. De contactpersoon regelde dat ik daar vrijwilligerswerk kon doen. Er waren geen andere Sinti in zijn klas, mijn moeder vond het fijn dat ik op hem kon letten. Ik vond het altijd al leuk met kinderen te werken, ben blij dat dit op mijn pad kwam. Ouders zijn vaak bang. De laagste klassen zijn gewoon het belangrijkste voor een kind. Je kijkt nu wel op een andere manier naar kinderen. Voorheen was het meer voor ze zorgen en nu gaat het om het leren.”

Sinti-assistent

“Ik zat in een werkproject van de gemeente, tweemaal per week. Via een Sinti-meisje hoorde ik van het project. Ik zei meteen ja, ik wilde uit de uitkering. Daarna heeft mijn contactpersoon een stageplek geregeld, dat kostte veel moeite. De gemeente wilde eerst niet, ik was teleurgesteld. Uiteindelijk is het toch gelukt. Het was lang geleden dat ik naar school ging, ik was dus blij met begeleiding.”

Sinti-assistent

Een van de gemeenten kwam als volgt in contact met het project.

“In onze gemeente was er op de basisscholen veel verzuim. Niet alleen bij Sinti, maar zij staken er wel bovenuit. Dat werd gemeld door de basisscholen bij de betreffende leerplichtambtenaar, maar die had opdracht daar geen prioriteit aan te geven. Samen met nieuwkomers kwamen zij in het bekende laatje van de gemeente terecht. Rond 2002-2003 heeft er een wisseling in personeel plaatsgevonden en zijn de signalen wel opgepakt en is er actiever mee omgegaan, ook vanuit Sociale Zaken. We zaten dus al snel rond de tafel met mensen die er iets mee wilden doen. Daarbij komt dat directeuren van twee scholen waar de problemen zich voordeden, officieel de gemeente hebben aangeschreven om aandacht te vragen voor het extreme schoolverzuim onder Sinti. Vanuit Sociale Zaken en Onderwijs hebben we toen de personen die er mogelijk iets mee te maken hebben bij elkaar geroepen: schooldirectie, consulent arbeidsre-integratie, consulent sociale zaken en leerplichtambtenaar. Om te kijken wat er aan de hand was en hoe we konden komen tot een oplossing. De neuzen stonden rap dezelfde kant op.”

Gemeente

3.3 Waar men tegenaan liep

In de verschillende projecten liep men tegen een aantal zaken aan.

- Hoe ‘hard’ is het criterium dat de Sinti een diploma Onderwijs-assistent (niveau 4) halen?
- Wat is het meest belangrijk: het behalen van een diploma Onderwijsassistent of zorg dragen dat de deelname van Sintikinderen aan het onderwijs wordt vergroot?
- De invloed van de thuiscultuur van Sinti.
- Het aangaan van financiële en contractuele verplichtingen.
- De zeer lange aanloop van het project.

Gediplomeerd onderwijsassistent

Zoals eerder vermeld, gaven de beoogde Sinti-assistenten aan een opleiding te willen volgen die wordt afgesloten met een echt diploma. Aanvankelijk richtte het project zich op het behalen van een niveau 4 diploma Onderwijsassistent.

“De beoogde Sinti-assistenten wilden hun opleiding afronden met een echt diploma. Niet – zoals ze zelf zeiden – een of ander papertje met een stempeltje waar je verder niets mee kunt.”

Projectbegeleider

Al snel werd echter duidelijk, dat dit in de meeste gevallen niet haalbaar was. Daarvoor was het beginniveau van een aantal van hen te laag en was voor een aantal van hen het eindniveau te hoog gegrepen. Ook was het niet voor iedereen duidelijk dat de aanvankelijke ambitie om op te leiden tot (niveau 4) onderwijsassistent, niet zou kunnen worden gehaald.

“De stichting moet beter uitleggen hoe de opleiding in elkaar zit, wat je kunt bereiken, meer begeleiding geven, alles goed regelen, ook op de opleiding en stage. Het valt tegen als je denkt dat je onderwijsassistent bent, maar op papier ben je het niet, je bent alleen klassenassistent.”

Sinti-assistent

Overigens blijkt uit documenten, dat het ROC in Roermond in een e-mail aan de directie van de stageschool (29 mei 2008) heeft gemeld, dat de VBO-vooropleiding bepalend is voor de vervolgopleiding. Hierdoor zou alleen SPW3-opleiding Klassenassistent mogelijk zijn (die na afronding toegang geeft tot de opleiding niveau 4 onderwijsassistent). De SRSR werd erop gewezen dat het project, dat was uitgezet als ‘Sinti-onderwijsassistent in het basisonderwijs’, niet strookt met de opleiding. Er werd overeengekomen (niet contractueel, maar in overleg) dat de opleiding SPW3 ook voldoende was om aan het project mee te kunnen doen. Of en in hoeverre hierover met de assistent zelf is gecommuniceerd, blijkt niet uit de documenten.

Prioriteit: diploma of effecten van werk

Er wordt een frictie in de projectdoelen gesignaleerd: het zowel behalen van een diploma Onderwijsassistent als het stimuleren van de onderwijsdeelname van Sinti- en Roma-kinderen. Wat is bepalend voor het succes van het project? Is het project mislukt als het diploma Onderwijsassistent niet is behaald, maar de onderwijsdeelname van Sinti-kinderen wel is verbeterd? Of geldt misschien het omgekeerde: wel een diploma, maar geen effecten voor de onderwijsdeelname?

“De SRSR begon zich meer te focussen op opleiden van onderwijs-assistenten. Een goed streven, maar onze assistent is een praktijk-gericht persoon, een vertrouwenspersoon voor alle families van de Sinti-gemeenschap. Zij is voor ons zodanig belangrijk dat wij haar problemen met studeren maar opzij hebben geschoven.”

School/peuterspeelzaal

De thuiscultuur

Naast het dilemma van het geven van prioriteit aan het diploma en/of de effecten van het werk van de assistent, vormt ook de thuiscultuur (inclusief de onderwijs- en werktraditie) van de beoogde assistenten een mogelijk struikelblok.

“De Sinti binnen onze gemeente kennen geen arbeidsethos; er zijn er maar weinig in de Sinti-gemeenschap die werken. De Sinti-assistent moet daar dus ‘uitbreken’. Het werk van de assistent wordt ook niet als echt ‘werk’ gezien. De assistent moet ook een horde overwinnen om bijvoorbeeld haar kinderen naar het kinderdagverblijf te laten gaan. Dat is ‘not-done’ in de Sinti-cultuur. Ze komt tussen twee vuren in te staan.”

Projectbegeleider

Voor Roma-jongeren lijken de knelpunten nog groter. In Veldhoven kon geen Roma-meisje worden gevonden met een voldoende startniveau, voldoende ambities en steun vanuit de groep.

Ook de keuze of de assistent wel of niet zal optreden als intermediair tussen de Sinti- of Roma-gemeenschap en de school hangt deels samen met de thuiscultuur. Er zijn verschillende keuzes gemaakt. In een aantal projecten is er welbewust voor gekozen de assistent niet op te laten treden als intermediair tussen de Sinti- of Roma-gemeenschap en de school, dit om te voorkomen dat dit werd gezien als inmenging in eigen verantwoordelijkheden van ouders. In andere gevallen is hier nadrukkelijk wel voor gekozen, omdat de onderwijsdeelname hier juist door werd vergroot. Gemakkelijk voor de assistent is het zeker niet in alle gevallen.

Financiële en contractuele verplichtingen

In een aantal projecten vormden de financiën en het aangaan van contractuele verplichtingen een (groot) knelpunt. In meerdere situaties heeft de school of het schoolbestuur de knoop doorgehakt om de assistent in dienst te nemen. Soms bracht het feit dat zij formeel werkgever waren wel dermate risico's met zich mee, dat men zich afvroeg of die wel verantwoord waren. Die risico's zijn uiteindelijk geaccepteerd, omdat men het belangrijk vond dat er iets gebeurde.

“De SRSR was heel nadrukkelijk in de cofinanciering en stelde een veelheid aan voorwaarden. Uiteindelijk heeft de school de assistent in dienst genomen en de financiering op zich genomen.”

Projectbegeleider

“Dat het allemaal zo lang duurde heeft te maken met de harde eis van de SRSR dat er een werkgarantie in het contract moet zitten. De school kan en wil dit niet toezeggen.”

School/peuterspeelzaal

De zeer lange aanloop

Het duurde erg lang voordat het traject werkelijk van start ging. De voorbereidingen namen veel tijd in beslag en in meerdere situaties liet de start toch nog op zich wachten op het moment dat men dacht dat het echt ging beginnen.

“De assistent zou beginnen op de school. De gemeente en de school zagen dat wel zitten, omdat daar veel Sinti-kinderen zaten. We regelden dat, waren terughoudend met toezeggingen naar de assistent. We wilden niet iets beloven wat we niet waar konden maken. Eindelijk was het rond. We vertelden haar dat ze kon beginnen en een dag later hoorden we dat het niet doorging. Het schoolbestuur trok de stekker eruit omdat er een meningsverschil was met de gemeente. Dan kun je dus die boodschap gaan vertellen ... Toen heb ik een andere school gebeld. Ik had goede contacten met de directeur en heb hem gevraagd om hulp. Hij ging direct akkoord: ‘Wij hebben Sinti-kinderen en zijn daar verantwoordelijk voor, maar vraag me niet om geld’, dat zei hij heel nadrukkelijk.”

Projectbegeleider

3.4 Wat ertoe doet bij de start van het opleidingsproject

Uit de verhalen en interviews kunnen de volgende factoren worden gedestilleerd die ertoe deden bij de start van het opleidingstraject voor Sinti-jongeren.

- Een open en positieve houding. Geloven in de mogelijkheden van het project en van de Sinti-gemeenschap. Personen vinden binnen de betrokken instanties/instellingen die het belangrijk vinden en zich ervoor inzetten.
- De inzet van de gemeenschap zelf. Een groot voordeel is dat Sinti van nature veel hebben met kinderen.
- Begeleiding van de beoogde assistenten is onontbeerlijk. En niet alleen op het terrein van opleiding en werk, maar ook op het terrein van het overwinnen van allerlei problemen die het bereiken van de doelen (opleiding en werk) in de weg staan. Daarbij is veelvuldig contact, op de korte lijn, nodig. De doelgroep (Sinti/Roma) kennen en/of er feeling mee hebben, is een absolute pre.
- Randvoorwaarden op zodanige wijze creëren dat de kinderen ook daadwerkelijk naar school gaan. Vooral in die situaties waarin grote armoede heerst onder de bevolking.
- Het feit dat Sinti betaald werk krijgen, geeft toekomstperspectief. En dat werkt bevorderend voor de motivatie om te leren en een opleiding te volgen. Sinti-vrouwen die in een opleidings- of werktraject zitten, vormen een voorbeeldfunctie voor andere Roma en Sinti in Nederland.
- Voorwaarde voor het project is een goede samenwerking tussen alle betrokkenen, in eerste instantie de meisjes, de scholen, de begeleiders en de SRSR.
- Continuïteit is ook een voorwaarde.
- Veelvuldige, zorgvuldige en uitvoerige communicatie tussen alle bij het project betrokken personen en instellingen.

4 Het verhaal van de gewenningsperiode

4.1 Het gewenningstraject

Nadat het voortraject was afgerond en de Sinti-meisjes waren geselecteerd, bleek de stap naar het volgen van een reguliere opleiding te groot. Voor de meesten van hen was het al een tijd geleden dat ze hadden deelgenomen aan onderwijs. En ook was niet duidelijk wie welke kennis wel of juist niet had die belangrijk was voor het volgen van de opleiding.

Daarom is een tussenfase ingebouwd: het gewenningstraject.

Gekozen is voor een apart (niet-regulier) traject, speciaal bestemd voor deze groep Sinti-meisjes, met als doel hen zodanig voor te bereiden op de feitelijke opleiding dat de kans van slagen (ofwel het behalen van een diploma) zo groot mogelijk werd.

De vraag voor een voorschools traject werd neergelegd bij ROC Eindhoven. Een belangrijk doel was het opheffen van de nadelige gevolgen van een tekort aan schoolse ervaring. Daarbij ging het bijvoorbeeld om 'het niet weten hoe met een agenda en rooster om te gaan'. Maar ook om 'de houding in de klas' (wat kan wel, wat kan niet) en 'normen en waarden van de burgermaatschappij'. En verder vooral ook om de Nederlandse taal op voldoende niveau te krijgen.

ROC Eindhoven had daar geen mensen voor en heeft toen extern iemand aangetrokken (in het vervolg van dit verhaal de ROC-begeleider genoemd) om samen met KPC Groep af te stemmen wat voor deze groep een goed traject zou zijn.

Er is welbewust gekozen om het gewenningstraject voor alle meisjes op één locatie (Eindhoven) in dezelfde periode uit te voeren. Als belangrijk voordeel werd ingeschat dat ze steun aan elkaar zouden hebben bij het volgen van dit gewenningstraject. Dit voordeel was afgewogen tegen het nadeel dat deze keuze zou leiden tot vervoersproblemen om regelmatig aanwezig te kunnen zijn. Overigens hebben niet alle acht assistenten deelgenomen aan het gewenningstraject. Een van hen was al bijna gediplomeerd en de assistent die het niveau 1 diploma al had behaald, is rechtstreeks naar een reguliere opleiding niveau 2 gegaan. Twee andere assistenten zijn rechtstreeks naar een

reguliere (niveau 3) opleiding gegaan. In totaal hebben dus vier assistenten deelgenomen aan het gewenningstraject.

De ROC-begeleider, KPC Groep en de ontwerpgroep binnen het ROC hebben gezamenlijk een programma opgezet. Voor de uitvoering van dit programma is speciaal een docent aangetrokken. Alleen de uitvoering van dit programma bleek onvoldoende te zijn, er was ook supervisie nodig.

“De meiden moesten af en toe stoom af kunnen blazen. Ook voor hulp bij het voldoen aan de normen van de Nederlandse maatschappij. Bijvoorbeeld kleding, make-up en taalgebruik, schriftelijk maar vooral mondeling, wat zeg je wel en wat zeg je niet. De verschillen in de culturen, daar werd intervisie op gezet, dat heb ik gedaan.”

Projectbegeleider

Na het gewenningstraject zijn de Sinti-meisjes allemaal getest en aan de hand van de testresultaten is een geschikte opleiding voor ze gezocht.

“We hebben contact gezocht met opleidingen in Limburg. Daar ben ik met hen op gesprek gegaan in een regulier traject, ze vonden dat moeilijk om alleen te doen. Daar hebben we even contact gehad met scholen, hen ingeschreven, gezorgd dat de spullen er waren, dat ze boeken hadden en ze een beetje wegwijs gemaakt. Vervolgens heeft de regionale begeleider het overgenomen.”

Projectbegeleider

4.2 Waar men tegenaan liep

Al snel na de start van het gewenningstraject deden zich knelpunten zich voor die samenhangen met:

- de beheersbaarheid van het traject;
- mobiliteitsproblemen;
- financiën;
- vooropleiding;
- communicatie;
- zelfvertrouwen.

Beheersbaarheid van het traject

Het schooljaar en het gewinningstraject liepen niet parallel aan elkaar. Het was noodzakelijk constant de druk op de ketel te houden. Het duurde te lang voor de groep op gang kwam. Er was een hele lange aanloop.

“De een start dan, de ander start dan. Het idee was we starten: ik noem maar 1 april, of 1 augustus. Dat werkte niet. Eentje moest wachten tot de groep compleet was. Dat is onzin. Als eentje gemotiveerd is, starten maar. Daarmee komt het groepsverhaal weer onder druk te staan. Dat is wel weer gerepareerd. In feite ben je altijd aan het repareren.”

Projectbegeleider

Mobiliteitsproblemen

De gemaakte keuze dat de bijeenkomsten voor het gewinningstraject in Eindhoven plaatsvonden, bracht de nodige vervoersproblemen met zich mee.

“Een van de deelnemers had kleine kinderen en vervoersproblemen, want ze durfde niet met openbaar vervoer en had geen rijbewijs. Regelmatig werd ze gebracht door de begeleider, maar uiteindelijk was het heel moeilijk. Een aantal assistenten mocht met de auto van de vader van een van hen naar Eindhoven gaan voor de opleiding. Maar ook dat lukte niet altijd.”

Projectbegeleider

Financiën

Betaling van de te vergoeden kosten die de assistenten tijdens de gewinningsfase maakten, liet voor een aantal van hen (te) lang op zich wachten.

“De geldstroom vanuit SRSR was zo traag dat de leerlingen steeds in financiële problemen kwamen. Ze moesten wel benzinekosten maken, er moesten steeds formulieren ingevuld worden, er waren te weinig mensen tekenbevoegd, het ging in de gewinningsperiode steeds over het geld.”

Projectbegeleider

Vooropleiding

Niet alle assistenten hadden een vooropleiding die van voldoende niveau was om zonder problemen deel te gaan nemen aan de opleiding. In een aantal gevallen is gezocht naar alternatieven.

“De assistent zei: ‘Ik moet eerst ergens beter leren lezen en schrijven.’ Nu is er met de gemeente een volwasseneneducatieproject opgestart: lezen, schrijven, computerles, koken en naailessen. Dit wordt betaald door de gemeente en uitgevoerd door een onderwijzeres. Die onderwijzeres geeft de assistent thuis ook bijles. Buiten dit project om. Dus ook zij is nauw betrokken bij het geheel.”

Projectbegeleider

Communicatie

Er was vanuit het ROC een gebrek aan communicatie met de scholen/peuterspeelzalen.

“Na veel vijven en zessen kon de Sinti-assistent uiteindelijk deelnemen aan het gewenningstraject. Ik moet eerlijk zeggen dat wij daar niet of nauwelijks in hebben geparticipeerd, omdat we gewoon geen informatie kregen. We hadden regelmatig contact met de assistent en informeerden bij haar hoe het ging, maar we kregen geen enkele terugkoppeling. Wij hadden in de dagelijkse praktijk het idee dat – hoewel ze in aanleg heel veel capaciteit heeft om met kinderen om te gaan – haar capaciteiten als lezen en schrijven niet voldoende waren. Je moet vermijden dat je een perspectief neerzet dat onbereikbaar is. Op het gewenningstraject hebben wij heel weinig zicht gehad.”

School/peuterspeelzaal

“We hadden heel weinig inzicht in hoe het zou gaan lopen, wanneer, hoe laat, materialen? Ik vind echt dat alle partijen, in de eerste plaats de meisjes, duidelijkheid moeten hebben over wat de bedoeling is en wie de begeleider is. Een mentor is echt nodig en de opleiding moet op de hoogte zijn van de Sinti-cultuur. Dat was niet het geval. De assistent had zelf ook knelpunten: hoe moet ik gaan leren, een leerattitude; de Nederlandse taalvaardigheid speelde mee; het vervoer; ze is van zichzelf wat onzeker. Die onzekerheid speelde enorm op omdat de school niet duidelijk was. Dan ga je steunen op anderen die je die zekerheid ook niet kunnen geven en dan krijg je onrust.”

School/peuterspeelzaal

“Wat al snel tegenviel was dat de start heel rommelig was. De meiden moesten naar Eindhoven. We moesten de ouders ervan overtuigen dat het gevaar wel meeviel. Dat kostte wel wat overredingskracht. Binnen de opleiding zag je vooral kortetermijndenken. Men startte, maar het doel was nog niet helder. Voor de meiden was niet duidelijk wat er van hen werd verwacht. Ze hebben al lang geen onderwijs meer gehad.”

Projectbegeleider

Zelfvertrouwen

Omdat de meeste Sinti-meisjes al langere tijd geen onderwijs hadden gevolgd, hun vooropleiding niet altijd volledig en voldoende was en ze een grote stap moesten zetten in de ‘burgerwereld’, was het gewenningstraject een belangrijke voorwaarde om voldoende zelfvertrouwen te krijgen om de stap naar het volgen van een opleiding te kunnen zetten.

“In die gewenningsperiode hebben ze vooral hun Nederlandse taal opgevijseld, maar ook geleerd om zich te presenteren. Hun zelfvertrouwen groeide, ze waren trots op zichzelf.”

Projectbegeleider

Het gewenningstraject heeft er inderdaad toe geleid dat de Sinti-meisjes meer zelfvertrouwen kregen.

“Verschrikkelijk, de angst voor school, in het begin voelde je je net een klein kind, dat blij je houden, die onzekerheid. Ik had niet eerder interesse, dacht het zal wel niets worden. Door het gewenningstraject kreeg ik meer zelfvertrouwen. De ROC-begeleider speelde een belangrijke rol, met haar zijn we begonnen. Er was een andere vrouw die les gaf. Eigenlijk heeft onze regiobegeleider ons er echt doorheen gesleept. Als je de basiskennis hebt, krijg je meer vertrouwen in de rest.”

Sinti-assistent

Ondersteuning op locatie

Bij het krijgen van zelfvertrouwen en basiskennis speelt het krijgen van ondersteuning (op locatie) een belangrijke rol.

“Het is fijn als je een vertrouwenspersoon hebt, dat schouderklopje heb je nodig. Al is het avond of zondag, ik bel haar. Zij bracht en haalde me, zei dat ik 't goed deed, met haar kon ik overal over praten. Door haar kwam er een doorbraak op school. De docent die ons les gaf was de grote motivator, maar zeker ook de vertrouwenspersoon die je steeds motiveert, die uitleg geeft waarom bepaalde stappen nodig zijn om uiteindelijk naar het ROC te kunnen.”

Sinti-assistent

Stimulans vanuit de thuissituatie

Het gestimuleerd worden door ouders, echtgenoot en/of vrienden om een opleiding te volgen en te gaan werken, is een belangrijke stimulans voor de Sinti-meisjes.

“Mijn moeder was mijn stimulans, we hadden het er thuis over. Zij vond het belangrijk voor mijn broertje, maar ook goed voor mij, zo zou ik later misschien werk vinden.”

Sinti-assistent

“In eerste instantie was mijn familie negatief, je hoeft niet te werken, je moet je kind achterlaten et cetera. Zelf wilde ik wel. Mijn man vond het leuk, het hoefde niet van hem, hij heeft volop werk. Voor ik getrouwd was, werkte ik ook al. Ik heb er flink voor moeten vechten. Na drie jaar ziet mijn familie toch wel in dat het goed is. Je moet echt een wil hebben en sterk zijn, anders heb je een probleem.”

Sinti-assistent

“Ik heb geen gewenningstraject gevolgd, ik ging meteen aan de slag. Eerst de cursus SPW niveau 3, samen met een ander Sinti-meisje, maar zij is afgehaakt. Na een half jaar in een andere plaats de opleiding afgemaakt. Het thuisfront steunde mij daarin. Soms zag ik het niet meer zitten, mijn vader en begeleider spoorden mij aan door te gaan. Problemen met de gemeente zaten me dwars, het gaat om mijn toekomst.”

Sinti-assistent

4.3 Wat ertoe doet in de gewenningsfase

Uit de verhalen en gesprekken blijkt, dat in de gewenningsfase de volgende zaken ertoe doen.

- De juiste randvoorwaarden creëren (onder andere: vervoer naar de opleiding en financiën).
- Maatwerk leveren en rekening houden met de gevolgde vooropleiding.
- Communiceren: met, tussen en naar alle betrokkenen bij het project.
- Zelfvertrouwen opbouwen bij de cursisten.
- Ondersteuning op locatie.
- Stimulans vanuit de thuissituatie.

5 Het verhaal van de opleiding en stage

5.1 De opleiding en stage

Na de gewenningsperiode, waaraan vier Sinti-meisjes deelnamen, gingen drie van hen deelnemen aan een reguliere opleiding bij een ROC in hun eigen omgeving. Voor de vierde bleef het bij het gewenningstraject en is geen vervolg gegeven aan de opleiding. Overigens kwam dit voor haar zelf als een verrassing.

Drie andere Sinti-meisjes waren al aan een reguliere opleiding begonnen, zonder eerst te hebben deelgenomen aan het gewenningstraject. Zoals eerder vermeld, had de achtste assistent de opleiding Onderwijs-assistent (niveau 4) al nagenoeg afgerond.

De zes Sinti-meisjes die een reguliere opleiding gingen volgen, deden dat op vier verschillende ROC's, bij hen in de buurt. Ze kwamen terecht in een reguliere groep.

“Het waren gewoon deelnemers aan de opleiding. Dus er werd niet bij verteld dat ze afkomstig zijn uit een Sinti-gemeenschap. Dat was ook helemaal geen item. Er kwamen geen vragen van wie zijn dat eigenlijk of zijn die anders? Ze draaiden normaal mee.”

Projectbegeleider

Het voordeel van deelname aan een reguliere opleiding was, dat er geen uitzonderingspositie voor de Sinti is gecreëerd; dat de opleiding via de ‘Koninklijke weg’ plaatsvond. Het nadeel echter was dat het daardoor nogal eens voorkwam dat er te weinig aandacht was voor de speciale positie van de Sinti-deelnemers.

“We hadden heel sterk de indruk dat er bij de opleiding geen of nauwelijks kennis is van welke problemen Sinti-kinderen met zich meebrengen. Te laat, geen terugkoppeling, dan dreigt het moment dat ze van de opleiding verwijderd worden.”

School/peuterspeelzaal

“Ik weet uit ervaring dat het ROC de beste bedoelingen heeft, maar zij zijn niet in staat dit soort specifieke doelgroepen de extra ondersteuning te geven die zo noodzakelijk is. Voor ons aanleiding om, mocht de situatie zich weer voordoen, te zeggen die ondersteuning is ook dan nog nodig. Als we het project uit handen geven aan bijvoorbeeld het ROC, dan zou het kunnen zijn dat het een zachte dood sterft vanwege het feit dat er niet genoeg aandacht gegeven wordt. Het ROC zet wel wat actie in bij verzuim, maar niet individueel.”

Gemeente

“Probleem bleef weer het reizen, het geldgebrek. Het openbaar vervoer is geen optie voor hen. Ik heb aangeboden met ze mee te reizen, maar je krijgt ze niet in de trein of de bus.”

Projectbegeleider

De start van het opleidingstraject verliep niet overal even soepel. Vele zaken waren onduidelijk en de randvoorwaarden waren vaak niet of onvoldoende ingevuld. Financiën vormden een groot probleem. Omdat de beoogde assistenten in vele gevallen nog niet hadden gewerkt, was er geen financiële buffer aanwezig om de kosten eerst zelf te betalen en pas later te declareren.

“Als je kijkt naar de start bij het ROC, dat zou je je eigen kind nog niet toewensen. Er was heel veel onduidelijkheid. Wanneer start de opleiding? En in welke plaats? Wie moet boeken aanvragen? Op een gegeven moment hebben we gezegd: ‘Kom maar, dan lopen we die lijst wel door.’ Je zit dan in de vakantieperiode, opleidingen zijn dicht, maar wil je de start kunnen maken moet je boeken hebben. Gaan ze naar school, hebben ze geen boeken (die komen pas drie weken later), krijgen ze op hun donder dat ze de boeken niet hebben, kunnen ze de lessen niet volgen.”

School/peuterspeelzaal

Na de aanloopproblemen zijn de Sinti-meisjes zowel met de opleiding als met de stage van start gegaan. Uit de verhalen en gesprekken blijkt dat opleiding en stage over het algemeen twee trajecten waren, die vooral geïsoleerd van elkaar zijn uitgevoerd.

“Vanuit het ROC kwam nooit iemand kijken in de praktijk. Ik had op school wel een begeleider die me hielp bij opdrachten die ik niet begreep.”

Sinti-assistent

“Wij waren als werkgever op geen enkel moment betrokken. We hadden met elkaar de problemen waar je tegenaan loopt kunnen delen. De ervaring dat je er bovenop moet blijven zitten, duidelijke afspraken over begeleiding, wie gaat dat doen, op welke termijn. Nu hebben wij het gevoel dat we steeds achter de feiten aangehobbeld hebben. We hebben de Sinti-meisjes met veel pijn en moeite door het traject gesleept. Als we een van mijn medewerksters niet hadden gehad, dan was het afgelopen geweest bij het ROC.”

Stagebegeleider

Ook sloot de opleiding niet in alle gevallen aan bij de feitelijke situatie.

“Als onderwijsassistent weet je niet welke opleiding je moet doen, wat sluit aan op de praktijk. Ik kreeg wel opdrachten die ik kon toevoeren, maar miste wel een aantal dingen, afstemming. De meeste opdrachten kon ik uitvoeren, maar bijvoorbeeld de opdracht ‘Werken in een team’ niet. Ik zit niet in een team, moest daarom het team maar met een begeleider vormen en zo de opdracht maken.”

Sinti-assistent

De scholen/peuterspeelzaal die als stagebieder optraden, startten vanuit verschillende beginsituaties. Op een aantal scholen en de peuterspeelzaal was de beoogde onderwijsassistent al in dienst; op andere scholen werd ze speciaal in het kader van dit project aangetrokken. Dit vergde overleg en communicatie binnen de school.

“Ik heb het ook nagevraagd in het team, zij waren wisselend positief, niet heel negatief maar sceptisch: ‘Wat komen ze dan doen en kunnen ze wel wat?’ Ze zien ook gelijk een hele stoet Sinti-ouders binnenkomen ... Maar de meesten waren positief. We hebben een aantal keren vooroverleg gehad. Ik had toen niet duidelijk zicht op de doelstelling, hoe gaat dat allemaal, welke partijen zijn daarbij betrokken, raakte soms de draad kwijt, in het begin was het voor mij moeilijk een duidelijk beeld te krijgen, ik wil het graag concreet

hebben. Ik had zelf geen middelen om een onderwijsassistent te betalen, het bestuur gaf dat ook aan."

School/peuterspeelzaal

Maar ook op scholen waar al een Sinti aan de slag was, dient bij voortdurend te worden gecommuniceerd.

"Een knelpunt is de manier waarop de assistent in onze school rondloopt. Haar opvatting over een baan wordt niet altijd gewaardeerd door collega's. Er zijn vragen als: 'Waarom hoeft ze zich niet te houden aan werktijden?' Als directeur moet ik haar voortdurend verdedigen, Ze werkt ook buiten school op het kamp, kinderen ophalen et cetera. Het is wel zo dat de leerkrachten graag van de assistent gebruikmaken voor RT voor Sinti-kinderen in hun klas. Het enige dat ons helpt bij collega's die anti zijn (en dat zijn er gelukkig maar enkele), is uitleggen dat het niet ten koste gaat van hun baan, het kost de school geen geld, ze wordt anders gesubsidieerd."

School/peuterspeelzaal

"We hadden wel in de gaten dat de Sinti-assistent het moeilijk had, maar haar verzuim heeft er wel voor gezorgd dat het team wat sceptischer is geworden. Ze rekenen op haar hulp en als ze er dan niet is ... dan moeten ze het weer alleen gaan doen. Jammer, het team is niet negatief, maar we moeten er wel voor waken. De Sinti-assistent zelf ervaart dat zo niet."

School/peuterspeelzaal

Voor de meeste scholen en Sinti-meisjes kan de periode van opleiding en stage worden gekarakteriseerd als een groeiproces. Al werkende en ervaring opdoende, is steeds meer duidelijk geworden hoe de rollen en posities kunnen worden ingevuld en ingenomen.

"In het begin lieten ze me niet veel doen, dat vond ik wel fijn, ik moest wennen, de kinderen leren kennen. Het ligt ook aan de school zelf hoe je werkzaamheden zijn. Uiteindelijk lieten ze me veel doen. Af en toe nam ik een paar Sinti-kinderen apart om aan hun achterstand te werken, of ik nam ze in de klas apart. Als de juf bezig was, mocht ik de klas overnemen. In het begin mocht ik niets doen, zat ik daar maar wat. Ik viel bij wijze van spreken in slaap."

Sinti-assistent

“Ik keek eerst de kat uit de boom, ze lieten me mijn gang gaan, mocht alles zelf invullen. Ik ging bijvoorbeeld even rekenen met de kinderen. Ik had rare gedachten, durfde niet in koffiekamer te komen. Mijn begeleider zei: ‘Laat je wat vaker zien, je moet meer contacten maken.’ Later ging dat beter. Ik kwam toen in een andere groep, een kleuterklas, daar had ik betere begeleiding en heb daardoor meer geleerd, ben daar enorm gegroeid. Het echte lesgeven heb ik daar geleerd: als de juf ziek was, mocht ik alleen voor de groep, dat vond ik leuk. Op de SBO-school ging het me goed af, ze hadden alle vertrouwen in me, ik hoorde van collega’s dat ik vooruit ben gegaan.”

Sinti-assistent

“In het begin werd ik als conciërge gebruikt, nu niet meer. Ik voelde me daardoor minderwaardig. Wij laten ons niet commanderen.”

Sinti-assistent

Door de stagebieders is gedurende het opleidings- en stagetraject veel geïnvesteerd in ondersteuning en begeleiding.

“Haar stage verliep heel goed, ze was deels actief in de diverse groepen 3. Verder werkte ze met een apart groepje Roma-leerlingen aan woordenschat uitbreiding, aanvankelijk leesproces, dat soort dingen. In de praktijk werd de assistent begeleid door leerkrachten uit groep 3. Ongeveer tweewekelijks was er voortgangsoverleg met haar, de directeur van de basisschool en met mij.”

Projectbegeleider

“Mijn eerdere begeleider legde niets uit. Mijn nieuwe begeleider legde mijn taak goed uit, liet me mijn gang gaan en gaf tips waar ik op moest letten. Daardoor ben ik verder gekomen, zekerder van mezelf geworden. Op de nieuwe school heb ik vanaf de eerste dag contacten gelegd. Ik krijg daar ook te horen dat ik gewoon meedoe, ik hoor erbij.”

Sinti-assistent

“Ik was jong; ik had een collega, best op leeftijd. Ik was vaak met haar alleen, zij was duidelijk in wat ik moest doen. Na een week mocht ik het kringetje doen. Na een paar jaar ging ze weg, dat vond ik heel erg, ze was meer dan een collega, een soort vriendin, een vertrouwenspersoon. Ik kon makkelijk met haar praten, ook over privé zaken.”

Sinti-assistent

“Heel positief en heel waardevol is dat iemand vanuit de stage-biedende instelling begeleiding heeft gegeven bij huiswerk en bij het leren, structuur aanbrengen. Dat was echt nodig anders had ze de opleiding echt niet afgemaakt. Daar ligt een financieel plaatje onder, maar het is echt nodig. Voor mij was het lastig om meer tijd vrij te maken voor hulp bij haar opleiding, ik had daar niet altijd tijd voor. De Sinti-assistent heeft echt op school iemand nodig, ze kon het huiswerk niet alleen maken. Ze heeft op school een account daarvoor aangemaakt, maakte in apart kamertje haar huiswerk, liep even bij ons binnen met vragen.”

School/peuterspeelzaal

5.2 De effecten

Zoals eerder besproken heeft het project een tweeledig doel:

- jonge Sinti-vrouwen behalen een diploma Onderwijsassistent;
- Sinti-assistenten bereiken met hun werk op school/de peuterspeelzaal, dat de deelname van Sinti-kinderen aan het onderwijs wordt bevorderd.

Wat betreft de eerste doelstelling, het behalen van het diploma Onderwijsassistent, is het project slechts in beperkte mate succesvol afgerond. Gegevens hierover staan in hoofdstuk 6 van dit rapport.

De vraag of de doelstelling ‘door het werk van de Sinti-assistenten wordt de deelname van Sinti-kinderen aan het onderwijs bevorderd’ is gerealiseerd, wordt door alle deelnemers aan het onderzoek volmondig met ‘ja’ beantwoord.

“Het rendement van dit project, als je het over kosten en baten hebt, zit niet in de mensen die hun diploma hebben gehaald of aan werk zijn. Het zit veel meer in de neveneffecten, de uitstraling die het heeft op het kamp.

Enkele voorbeelden.

- *Een van de assistenten was een half jaar aan het werk. Zij was verbaasd dat ze op school nooit zag dat lastige kinderen werden geslagen of geknepen door leerkrachten. Ze is daardoor heel anders naar kinderen gaan kijken. Een van de kinderen op het kamp roept: ‘Onze juf heeft een baby in haar buik.’ Dat mag niet en het kind krijgt meteen een tik tegen de oren van pa. Ze legt dan uit dat slaag niet nodig is, praten kan ook. Ook daarin heeft ze een intermediaire functie naar de kampen.*
- *Twee meiden gaan elke ochtend naar de kampen om kinderen op te halen, zijn ze niet aangekleed dan helpen ze, de kinderen gaan hoe dan ook mee naar school. Ze stimuleren de ouders hun kinderen op tijd naar bed te laten gaan.*
- *Een nichtje van een van de assistenten had HAVO-advies. Ze wilde dat niet, al haar vriendinnetjes gingen naar het VMBO, en: ‘Met VMBO-t ben je al een heel eind.’ De assistent adviseert haar het wel te doen, los van wat de groep wil: ‘Je moet voor je zelf kiezen, het is jouw toekomst.’ Ze nodigt haar bij haar thuis uit, begeleidt haar op internet, met werkstukken en zo.*
- *Een van de assistenten die zelf een taalachterstand heeft, gaat naar de bibliotheek voor boekjes en gaat ’s avonds kinderen met taalachterstand in een klein groepje voorlezen.*

Dat is het effect, het zit niet zozeer in die paar meisjes die een diploma hebben, het is veel groter en dat kun je niet meten, denk ik. Het is veel groter dan wat we hier op kleine schaal doen. Wat het in de kampen doet, is mooi te zien. Ik ben trots op die meiden.”

Projectbegeleider

“Kinderen gingen beter presteren door de extra aandacht. Er kwam een vast schema voor wat kinderen deden, de assistent ondersteunde het aanvankelijk leesproces. Ze was daar goed in, een burger had het ook gekund, maar voor de kinderen was belangrijk dat het een Sinti-meisje was. Dat had meerwaarde, omdat zij de Sinti-kinderen ‘van binnenuit’ begrijpt.”

Projectbegeleider

Door de aanwezigheid van een Sinti-assistent krijgen Sinti-ouders meer zicht op wat er gebeurt op school en ook meer vertrouwen in school.

“Sinds ik daar zit, zijn er duidelijk meer Sinti-kinderen naar school gegaan.”

Sinti-assistent

“Het is moeilijk meetbaar, maar vanaf het moment dat zij daar op school is, zijn er geen incidenten meer, wel discussies.”

Projectbegeleider

“Dat ouders op school minder ruzie maken, dat doen ze vooral voor mij. Als ik hoor dat ouders negatief zijn over school, dan praat ik met ze.”

Sinti-assistent

“Ze weten te weinig van school, hebben daar een ander beeld van. Twee nichtjes zaten altijd bij mij in de groep, nu niet meer en dat vinden de ouders jammer.”

Sinti-assistent

“Ik werk in alle groepen, anderen maar voor één klas. Het effect van onze aanwezigheid op school is dat ouders meer vertrouwen hebben. Ik weet, omdat ik zelf een kind heb, dat het voor ouders vertrouwder is.”

Sinti-assistent

“Een groot aantal Sinti-leerlingen nam niet deel aan schoolactiviteiten als gym, zwemmen en dergelijke. Alles wat niets te maken had met taal en rekenen wilden ze eigenlijk niet, maar dat is door toedoen van de Sinti-assistent een stuk positiever geworden. Uiteindelijk zijn ze gaan deelnemen aan activiteiten die door de school georganiseerd werden. Koninginnedag, Sinterklaas, al dat soort activiteiten worden door haar gestimuleerd.”

Gemeente

“Ik ben blij dat ik als moeder overal mee naar toe kan. Als er een schoolreisje is, mag ik altijd mee. Voor mij is dat een belangrijke voorwaarde; als dat niet zou kunnen, zou ik mijn kind absoluut niet mee laten gaan.”

Sinti-moeder

“Wij zijn zo bezorgd over onze kinderen, bijvoorbeeld als ze met de bus op stap gaan. Als de bus dan vertrekt, zouden we niets liever doen dan er zelf met de auto achteraan te rijden, om zeker te weten dat er geen rare dingen gebeuren. En als kinderen aankomen met de bus, moeten ze meteen bellen om te laten weten dat alles goed is gegaan.”

Sinti-moeder

“Het is voor ons heel belangrijk dat de assistent op deze school werkt: je kind naar een school laten gaan die je niet kent, dat doe je dus niet. Aan de assistent kunnen we ook vragen meegeven als: ‘Kijk eens in de klas of het goed gaat met mijn kind. Voel eens of hij koorts heeft; hij was vanochtend niet zo lekker, enzovoort.’ De juf houdt het ook wel in de gaten, maar die ziet het niet zo snel als zij.”

Sinti-moeders

“Toen de assistent nog niet op deze school werkte en ik mijn kind naar school bracht, heb ik dagen doorgebracht op de gang om in de gaten te houden of het goed ging met mijn kind. De school vond dit geen probleem en gaf me zelfs koffie.”

Sinti-moeder

Ook het omgekeerde is het geval: de school krijgt meer zicht op wat speelt bij de Sinti en hoe ze daar adequaat mee om kunnen gaan.

“Je merkt het ook aan de juffen, de communicatie is beter, betere uitleg aan ouders. Nu is het rustig op school. Als ouders boos binnenkomen, praat ik met ze en leg het uit aan de juf.”

Sinti-assistent

Het verzuim wordt minder en de instroom van Sinti-kinderen begint vroeger.

“Het geeft de Sinti-ouders een gevoel van veiligheid. Ook uitstapjes, schoolreisjes, sport, als de assistent erbij is, dan is het prima. Door haar is er minder verzuim, maar dit wil niet zeggen dat ze de hele dag op school zijn. Ze komen met name 's morgens vaak later omdat ze te laat naar bed gaan. Er is altijd iets, oma in het ziekenhuis of iets anders. En als het heel warm is, dan gaan ze naar 't zwembad. Voorheen had ik geen vierjarigen, die heb ik nu wel.”

School/peuterspeelzaal

“Als kinderen er niet zijn, ga ik ze halen. Voor de vakantie was er een verzuim van 98, na de vakantie nog niet een, dat komt omdat ik er iets van gezegd heb.”

Sinti-assistent

Door de inzet van de Sinti-assistenten loopt het verzuim terug en wordt het onderwijsniveau van de kinderen hoger. De kunst is om de consequenties zichtbaar te maken van een te laag onderwijsniveau als gevolg van verzuim.

“Verzuim en onderwijsniveau hangen met elkaar samen. Als ze naar school gaan en overal aan deelnemen, dan wordt het niveau automatisch hoger. Als ze in het voortgezet onderwijs verzuimen, kijk ik altijd even de lijsten na. Hoe was het verzuim op de basisschool, hebben zij daar wat gemist? Dan blijkt heel vaak dat ze daar veel lessen gemist hebben, waardoor ze moeite hebben met bijvoorbeeld rekenen. Ik houd ze dan die spiegel voor. Ze willen heel graag meedoen in het reguliere gebeuren op een school. Afmelden is belangrijk omdat het anders geregistreerd wordt als ongeoorloofd schoolverzuim. Nu bellen ze bij afwezigheid door bijvoorbeeld verslapen om te voorkomen dat het geregistreerd wordt als ongeoorloofd verzuim. Maar daar bevorderen wij de onderwijsdeelname niet echt mee. Het is alleen een trucje waardoor ze dingen makkelijker voor elkaar krijgen.

We hebben nu een meisje dat de praktijkschool, het Stapop-project heeft doorlopen en zonder kwalificatie thuiszit. Zij kan alleen maar ingezet worden in een fabriek en realiseert zich: ‘Nu moet ik naar die fabriek, had ik maar Stapop afgemaakt.’ Het steeds voorhouden van een spiegel, geeft ook een reactie.”

Gemeente

Ook blijken de Sinti-assistenten een belangrijke voorbeeldfunctie te vervullen voor anderen uit hun gemeenschap.

“De dochter van mijn zus is 16, zij wil verder komen, ik stimuleer haar daarin. Als rolmodel kun je ook anderen stimuleren om een opleiding te volgen en te werken.”

Sinti-assistent

Deze voorbeeldfunctie gaat niet alleen uit van een lid van dezelfde gemeenschap (Sinti/Roma), maar kan ook vanuit een ‘verwante’ gemeenschap komen.

“In onze gemeente voert een woonwagenvrouw een project huiswerkbegeleiding voor Roma-meiden uit. Haar HBO-opleiding is wel een drive voor deze meiden, ze kan heel goed aangeven hoe ze zelf heeft moeten knokken om ergens te komen.”

Projectbegeleider

5.3 Waar men tegenaan liep

Samenvattend zijn de belangrijkste zaken waar men in deze fase tegenaan liep:

- het omgaan met cultuurverschillen: het tussen twee culturen in zitten;
- begeleiding;
- voldoen aan basisvoorwaarden: rechtvaardigheid en niet gediscrimineerd worden.

Voor meerdere assistenten vormen cultuurverschillen een drempel in hun functioneren op school. Onderstaande discussie over het wel of niet samen met de leerkrachten koffie drinken in de koffiekamer illustreert dit.

“Na drie jaar ga ik nog niet de koffiekamer in, je hoort erbij maar ik wil er niet bij horen, voel me toch minderwaardig. Ik had hele goede begeleiding, nergens moeite mee, alleen de koffiekamer, dat doe ik niet. Soms loop ik snel even binnen om iets te halen.”

Sinti-assistent

“Ik ben zeker van mezelf, ik hoor er gewoon bij, dankzij mijn tweede begeleider. Als ik in de klas blijf, maak ik mezelf een buitenstander. Ik moet zelf stappen nemen.”

Sinti-assistent

De contacten met collega's zijn allemaal goed, we drinken wel koffie met elkaar in de klas, maar niet in de koffiekamer. Er zitten in de koffiekamer veel meesters, oude mannen, voel me daar niet prettig. Ik zit niet graag bij mannelijke collega's. De juffen praten uitgebreid met hen over bijvoorbeeld zwangerschap, ik doe dat niet.”

Sinti-assistent

Ik laat me niet kennen en ga gewoon meepraten, ook al voel ik met niet op m'n gemak. Er zijn bepaalde personen waar je niet graag mee praat.”

Sinti-assistent

Anderen bevestigen dit beeld.

“In de pauzes gaat de assistent buiten roken en tussen de middag gaat ze naar huis. Dus er is geen informeel contact met de teamleden.”

School/peuterspeelzaal

Voor de assistenten is het niet altijd gemakkelijk om twee verschillende culturen te vertegenwoordigen: de thuiscultuur en de schoolcultuur.

“Het is niet altijd makkelijk, je zit tussen twee vuren. Veel slikken, goed nadenken, je kunt er wel over praten, soms ga ik het uit de weg.”

Sinti-assistent

“We hebben gemerkt dat het voor de assistent erg moeilijk is om tussen de school en haar eigen familie/cultuur te staan. Ze wordt in haar gemeenschap vaak aangesproken over schoolse zaken. Haar wordt verweten dat ze partij kiest voor de school. De brugfunctie die wij voor ogen hadden, is nog een brug te ver.”

School/peuterspeelzaal

“Wat ook speelde, heel nadrukkelijk, was haar rol tussen de eigen gemeenschap, ons en de kinderen, die druk kan ze niet aan. Bijvoorbeeld een gesprek aangaan met een ouder, dat lukte niet. Ze kent het kind en ze kent de ouder, maar dat lukte niet. Op een gegeven moment zijn we daarmee gestopt, je kunt haar rol niet te groot maken, dat kun je niet van haar verwachten. Dat blijft je taak als school, en dat moeten ook de Sinti-ouders weten, dat de assistent niet alles op kan lossen, overal voor klaar kan staan. Ze zit tussen twee vuren. Aan de keukentafel heeft ze het er wel met hun over, maar ... die verwachting moeten we niet van haar hebben.”

School/peuterspeelzaal

Sommigen kiezen er dan ook voor deze twee werelden zo veel als mogelijk gescheiden te houden.

“Ik wil school en privé gescheiden houden, ik ga niet alles oplossen. Als er iets met een Sinti-kind gebeurt, ga ik niet bemiddelen. Thuis zeg ik dat het belangrijk is dat ze naar school gaan.”

Sinti-assistent

Anderen bemiddelen juist wel.

“Kinderen vertellen thuis over straf, geschorst worden enzovoort, maar vertellen niet wat er werkelijk gebeurd is, waardoor je eerst kwaad wordt op de juf, natuurlijk geloof je eerder je kind.”

Sinti-assistent

Een aantal assistenten heeft zelf ook nog het nodige te leren om deel uit te kunnen maken van de schoolcultuur.

“In eerste instantie hebben we haar ingezet in de onderbouw, omdat daar de meeste Sinti-kinderen zitten. Dit werkte niet. Ze nam de kinderen alles uit handen, is overbeschermend en heel verzorgend. Wij willen de kinderen juist leren dat ze dingen zelf kunnen. Voor de assistent gaat dat tegen haar natuur in. Daarom hebben we besloten haar in een groep te zetten waar geen Sinti-kinderen zitten, om haar eerst te leren hoe wij met kinderen omgaan en wat we van haar verwachten. Dit heeft goed gewerkt.”

School/peuterspeelzaal

Een ander knelpunt vormt de begeleiding. Er is veel begeleiding nodig, niet alleen op het punt van opleiding en stage, maar ook op het punt van het bij elkaar brengen van de school- en thuiscultuur. Er bestond veel onduidelijkheid over wie welke begeleiding zou moeten geven en wie waar verantwoordelijk voor was.

“Als school vind ik dat we een enorm grote investering doen; in tijd, maar ook in energie. Voor de leerkracht die haar begeleidt, gaat het om minimaal twee uur per week, voor mijzelf minimaal een uur per week. De communicatie verloop moeizaam omdat ze zichzelf gauw aangevallen voelt. Ze accepteert geen leiding en heeft geen ervaring met werk of opleiding. Als er een conflict is, wordt haar hele netwerk ingeschakeld, waardoor er nog meer overleg is met mensen die er niets mee te maken hebben.”

School/peuterspeelzaal

“Het vervelendste vond ik dat er geen goede contactpersoon was vanuit de stichting. Je werd in het diepe gegooid. Echte begeleiding hadden we niet, er was wel iemand. Ik heb een paar keer haar naam gehoord, maar haar nooit gezien. Ze had steeds zwangerschapsverlof.”

Sinti-assistent

“Dan zie je dat ze doorstromen naar de reguliere opleidingen. Daar zag je al snel dat het thuisfront, maar ook de dames, niet goed wisten waar ze aan toe waren. Het liep niet lekker. Ik was bang dat ze zouden afhaken. Ik vond het toen nodig het meer naar mezelf toe te trekken, ik wilde dat het zou slagen. Ik heb de meiden naar de opleiding toe begeleid. Ze moesten zich aanmelden, maar hadden zich niet aangemeld. Ze moesten dat zelf doen, maar die dingen liepen niet lekker.”

Projectbegeleider

Verwachtingen over en weer zijn ook niet altijd waargemaakt.

“De stichting moet beter uitleggen hoe de opleiding in elkaar zit, wat je kunt bereiken, meer begeleiding geven, alles goed regelen, ook op de opleiding en stage. Het valt tegen als je denkt dat je onderwijsassistent bent, maar op papier ben je het niet, je bent alleen

klassenassistent. Tijdens de opleiding kwam ik er achter dat ik officieel geen onderwijsassistent ben. Als je gaat solliciteren, word je met je opleiding op niveau 3 niet als onderwijsassistent aangenomen.”

Sinti-assistent

Een probleem waar meerdere assistenten tegenaan liepen, is een gebrek aan randvoorwaarden om hun studie goed te kunnen uitvoeren.

“Wat de middelen betreft, ze had geen computer, geen internet, materiaalproblemen. We hebben met haar geprobeerd thuis internet te regelen, lukte niet. Vandaar dat ze op school huiswerk maakte en de computer kon gebruiken, printen en dergelijke. Dat zijn factoren die ook meespelen in bekostiging ...”

School/peuterspeelzaal

Rechtvaardigheid en niet gediscrimineerd worden zijn twee belangrijke zaken voor Sinti-ouders. Dit zijn basisvoorwaarden om met elkaar in alle redelijkheid problemen te bespreken. Als aan deze voorwaarden niet wordt voldaan, is de kans groot dat crisissituaties ontstaan. De volgende voorbeelden illustreren dit vanuit het perspectief van verschillende betrokkenen.

“Op school zijn er vaak grote conflicten tussen overblijfmoeders en de Sinti-leerlingen (die allemaal overblijven, zodat er geen risico is dat de kinderen na de lunchpauze thuis worden gehouden). Hun manieren van eten en hun gebruiken zijn anders en de overblijfmoeders hadden daar grote problemen mee, waardoor soms escalaties ontstonden. Daarna heb ik voorlichting gegeven aan de overblijfmoeders en aan het onderwijzend personeel. Ik kon deze voorlichting geven; de assistent kon dat niet, omdat zijzelf niets over haar cultuur aan anderen mag vertellen.”

Projectbegeleider

“Een groot probleem op dit moment is het tussen de middag overblijven op school. Er is sprake van ongelijke en onrechtvaardige behandeling. De kinderen zijn bang voor de overblijfmoeders. Mijn kind lustte vorige week haar soep echt niet en had deze uit angst in haar broodtrommeltje gegoten, omdat anders de overblijfmoeder boos zou worden. Er zijn al vele pogingen ondernomen om de problemen uit te spreken, maar dit helpt niet.”

Sinti-moeder

“Ik sta er vaak tussen en kan dit niet lang meer aan. Ik moet de rust bewaren.”

Sinti-assistent

5.4 Wat ertoe doet in de fase van opleiding en stage

De volgende zaken blijken ertoe te doen in de fase van opleiding en stage.

- Begeleiding op alle fronten. Bij de aanmelding, aanschaf van boeken, regelen van financiën, gelegenheid bieden om huiswerk te maken, vragen beantwoorden. Kortom: begeleiding bij al die zaken waarbij jongeren doorgaans op begeleiding van hun ouders kunnen rekenen.
- De Sinti-assistenten hulp bieden bij de clash tussen culturen (school- en thuiscultuur).
- Communiceren met alle betrokkenen. Zorgen voor reële verwachtingen en blijvend communiceren over wat nodig is om die reële verwachtingen te realiseren.
- Samenwerken. Het tot een gezamenlijke verantwoordelijkheid maken om de opleiding of stage tot een goed einde te brengen.
- Zorgvuldig nagaan wat het beginniveau is en in samenspraak met de betrokkenen de toekomstverwachtingen bespreken en het traject daarop ‘op-maat’ snijden.
- Randvoorwaarden creëren om de opleiding of stage kans van slagen te geven.
- Kennen en accepteren van essentiële cultuuraspecten die mede bepalend zijn voor het succesvol kunnen functioneren van de assistenten op school of in de peuterspeelzaal. Voortdurend op zoek zijn naar inpassing van deze culturele aspecten van de Sinti-gemeenschap in de schoolcultuur.

6 Het verhaal van het examen

6.1 Het examen

De opleiding is gestart met acht Sinti-meisjes.

Tabel 2: Individuele opleidingsresultaten van de Sinti-assistenten

Assistente	Opleidingsniveau bij aanvang traject	Opleidingsniveau per dec. 2010	
1	MBO niveau 4	MBO niveau 4*	Gelijk gebleven
2	-	-	-
3	MBO niveau 1	MBO niveau 2*	1 niveau gestegen
4	-	-	-
5	-	-	-
6	-	MBO niveau 3*	3 niveaus gestegen
7	-	MBO niveau 2*	2 niveaus gestegen
8	-	MBO niveau 2*	2 niveaus gestegen

* startkwalificatie

Vijf assistenten (= 63%) hebben een kwalificerend diploma behaald (zie tabel 2). Niet meegerekend de assistent die bij aanvang de opleiding al bijna had afgerond (nr. 1) en de assistent die voortijdig heeft afgehaakt (nr. 5), hebben vier van de zes (= 67%) een diploma behaald.

Een van hen was aan het begin van het traject al bijna klaar op niveau 4. In haar geval bestond de ondersteuning uit een cofinanciering van de loonkosten samen met het bestuur van de school. Ze is parttime aan het werk gegaan. Ze is wel een tijdje bij het project betrokken geweest. Zij was een stimulans voor de andere meiden: "Ik heb het gedaan, dus jij kunt het ook."

De tweede had eigenlijk weinig interesse in scholing, zij had al een baan. Vanuit het ROC is geprobeerd haar extra scholing aan te bieden, maar zij was tevreden met haar baan. Ze heeft het ROC niet afgemaakt: geen diploma, maar toch een vaste baan.

De derde kwam het traject binnen met een niveau 1 opleiding. Tijdens haar opleiding ging ze samenwonen en is ze verhuisd naar een gemeente buiten haar oorspronkelijke werkgebied. Ze heeft haar niveau 2 diploma behaald; wilde verder gaan met scholing op niveau 3, maar haakte af, mede door verzuim bij het overlijden van haar opa. Ze is nu werkzaam in een ander werkveld dan het onderwijs.

De vierde heeft deelgenomen aan het gewenningstraject. De resultaten van de test sloten echter niet aan bij het startniveau van de opleiding, waardoor ze de BBL-opleiding niet is gaan volgen. Zij is bij het ROC verdergegaan met Nederlands en is blijven werken als onderwijsassistent. Zij kon veel andere bewoners van het kamp ervan overtuigen dat als men een opleiding wilde volgen men eerst Nederlands moet leren, en heeft hen meegekregen naar het ROC.

De vijfde is afgehaakt. Het liep stroef op stage, vaak interventies. Uiteindelijk is haar deelname aan het project gestaakt. Zij is de enige die echt is afgehaakt.

De zesde is inmiddels geslaagd voor niveau 3, en gaat nu in een andere opleidingsplaats verder met niveau 4, zij wil per se richting Pabo. Ze heeft een enorme drive om te leren en dit diploma te behalen.

“Ik heb veel examens gedaan en voor mijn eindproject een scriptie geschreven. Ik heb ook een andere opleiding gedaan, SPW niveau 3, dat is heel anders dan Helpende Welzijn niveau 2. In niveau 2 is er geen SPW. Ik heb vier of vijf examens gedaan.”
Sinti-assistent

De zevende en achtste zijn geslaagd voor niveau 2 en hebben allebei werk, een als onderwijsassistent en de ander in de voorschoolse opvang.

“Ik dacht het niet te redden met niveau Helpende Welzijn. De leraar behandelde ons als kleine kinderen. Door dit alles dacht ik 't niet te redden, maar uiteindelijk heb ik het wel gehaald. Ik ging gewoon naar het examen. Ik was zenuwachtig, maar ik dacht: 'Houd je hoofd koel' en was geslaagd.”
Sinti-assistent

“Ik had veel moeite met de leraar, heb het hele jaar niets van hem geleerd. Op het laatste moment ging ik pas leren. Hij steunde me niet. Nadat ik dichtklapte bij het mondelinge examen, heb ik zelf geregeld dat ik de toets schriftelijk kon maken, zonder toestemming. Dit leidde weer tot allerlei problemen. Maar ... uiteindelijk ben ik toch geslaagd.”

Sinti-assistent

“Wij moesten bij de diploma-uitreiking nog een herkansing doen, we zijn er toen wel heen gegaan voor onze klasgenoten. Voor ons is apart een diploma-uitreiking gedaan op het gemeentehuis. Wij worden altijd in een hokje gestopt, dat kun je ook positief zien, wij komen in de krant en bij de burgemeester.”

Twee Sinti-assistenten

6.2 Waar men tegenaan liep

De weg naar het examen bleek niet in alle gevallen een gemakkelijke te zijn.

“Het was heel moeilijk voor haar. Een heel erge strijd met zichzelf, de tijd, de taal, hoe moet je leren, werkstukken maken, de stress en heel grote faalangst. Ze ging niet zomaar zelf hulp zoeken. Op een gegeven moment kreeg de school in de gaten dat ze er echt achteraan moest zitten, maar ook achter haar moest gaan staan om haar te doen slagen. Vanaf dat moment ging ze beter haar best doen, meer afstemmen, meer sturen. De begeleidster was daarin essentieel.”

School/peuterspeelzaal

6.3 Wel of geen vervolgopleiding

Een van de assistenten heeft vastomlijnde plannen om door te gaan met vervolgopleidingen.

“Ik ben al gestart met de niveau 4 opleiding Onderwijsassistent, ik wil ook de Pabo gaan doen.”

Sinti-assistent

Ook de assistent die geen vervolg heeft gegeven aan haar opleiding na het gewenningstraject, wil doorgaan met een opleiding.

“Ja, ik wil wel een vervolgopleiding, ik wil tot aan mijn pensioen blijven werken en daarvoor verder leren.”

Sinti-assistent

Voor een derde assistent zijn de omstandigheden om door te leren op dit moment niet zo gunstig.

“Ik zou meer opleiding wel leuk vinden, maar ik heb mijn baan en begin volgend jaar komt er een kleine, dus nu gaat het even niet. Ik wil natuurlijk verder, maar niet nu.”

Sinti-assistent

De vierde assistent heeft flinke bedenkingen als het gaat om verder leren.

“Ik heb eigenlijk geen zin meer om door te leren. Op het einde is alles fout gelopen. Ik wilde eigenlijk niveau 3 en 4, maar doordat ik gestopt ben, heb ik nu even geen zin. Ik wil ook niet meer naar hetzelfde ROC, of het moet geregeld worden dat ik geen les meer krijg van die leraar.”

Sinti-assistent

6.4 Wat ertoe doet in de fase van het examen

- Omgaan met tegenslag. Tegenslag kan ‘in een klein hoekje’ zitten. Het niet goed op kunnen schieten met een leraar kan al het verschil uitmaken tussen afhaken en een opleiding met een diploma afronden.
- Begeleiden en ondersteunen. Als leren en toewerken naar een examen gebeurtenissen zijn die men nog niet heeft meegemaakt, is het moeilijk in te schatten hoe je dat doet en welke consequenties dat voor je heeft. Als dat niet wordt begeleid en ondersteund, vermindert dat de kans van slagen aanzienlijk.

7 Het verhaal van het natraject

7.1 Het natraject

Na het examen zijn in het natraject van het project nog twee vragen van belang.

- Is er na het (al dan niet behalen van het) examen een arbeidscontract voor de assistent?
- Heeft de assistent na het behalen van het examen nog begeleiding nodig bij het vervullen van haar functie?

Tabel 3: Individuele arbeidsmarkresultaten van de Sinti-assistenten

Assistente	Opleidingsniveau bij aanvang traject	Opleidingsniveau per dec. 2010	Baan per dec. 2010
1	MBO niveau 4	MBO niveau 4	Arbeidscontract
2	-	-	Arbeidscontract
3	MBO niveau 1	MBO niveau 2	Baan in andere sector
4	-	-	Contract via gemeente
5	-	-	-
6	-	MBO niveau 3	Stageovereenkomst
7	-	MBO niveau 2	Contract via gemeente
8	-	MBO niveau 2	Contract via gemeente

In tabel 3 is te zien dat twee assistenten (= 25%) een baan hebben bij de onderwijsorganisatie zelf. Drie assistenten (= 38%) hebben een baan via een gemeente. In totaal hebben dus vijf van de acht assistenten (= 63%) een arbeidscontract. Eén van de assistenten is eveneens werkzaam in het onderwijsveld, maar op basis van een stageovereenkomst.

In voorgaande hoofdstukken is al besproken, dat de Sinti-assistenten geen gemakkelijke rol hebben. Aan hen wordt gevraagd zich enerzijds te bewamen in hun rol als assistent en anderzijds zorg te dragen voor

een grotere en betere deelname van Sinti- en Roma-kinderen aan het onderwijs. Ook wordt hen in vele gevallen gevraagd een brugfunctie te vervullen tussen de school en de Sinti-gemeenschap. Dat is geen eenvoudige opgave en vergt veel van de persoon van de assistent. Maar bovenal vergt het ook heel veel tijd, omdat het gaat om een verandering binnen een gehele gemeenschap. Een gemeenschap waar de assistent zelf deel van uitmaakt.

“Ze worden een beetje vermalen tussen de druk van thuis en ook wel de druk van school. We moeten die werkelijkheid heel serieus nemen. Want je hebt niet alleen de dames mee te nemen, je hebt ook een hele gemeenschap als het ware onder je hoede, die je moet voorzien van de juiste inzichten. En die ook die inzichten kunnen uitdragen naar de toekomst toe van kinderen. Dat is een heel wezenlijk aspect.”

Projectbegeleider

Het mag duidelijk zijn, dat deze opgave niet kan worden voltooid in een periode van een beperkt aantal jaren (zoals deze projectperiode).

“In het natraject is extra begeleiding nodig. Burgers hebben dit niet nodig, kunnen zelfstandig functioneren. Het project is al een eind afgelopen, maar begeleiding blijft noodzakelijk. Wij gaan af en toe praten, kijken hoe het loopt, elkaar weer in de ogen kijken. Kunnen we nog iets voor elkaar betekenen, dat soort dingen. Niet heel intensief, maar op het moment dat het nodig is.”

Gemeente

Wat belangrijk is en waar in dient te worden geïnvesteerd, is dat de Sinti-gemeenschap het nut van onderwijs steeds meer in gaat zien. In dit kader is het belangrijk dat er een samenhang is tussen opleiding en werk. Ofwel: dat de investering van Sinti in een opleiding resulteert in het hebben van betaald werk. Dit was ook een van de voorwaarden die de SRSR destijds stelde bij haar subsidiering van de projecten.

“Bij de start was een van de voorwaarden dat het schoolbestuur de verplichting had de assistent in dienst te nemen. Uiteindelijk hebben we het zover kunnen krijgen dat het een intentieverklaring werd. Daarvan zeiden schoolbesturen: ‘Daar kunnen we nog wel iets mee.’ Nu zijn we drieënhalf jaar verder en zou er wel een arbeidscontract moeten komen. Ik denk dat dat niet reëel is. Een schoolbestuur heeft zelf mensen in dienst en als ze eigen mensen moeten ontslaan door terugloop van leerlingen bijvoorbeeld, dan mogen ze zelf geen anderen in dienst nemen.”

Projectbegeleider

Maar, dat blijkt om meerdere redenen, geen eenvoudige opgave te zijn. Redenen zijn – zoals ook in de eerdere hoofdstukken aangegeven – bijvoorbeeld: een ander arbeidsethos, een onvolledige integratie in het schoolteam, afwegingen van scholen en schoolbesturen ten aanzien van functies die nodig of gewenst zijn binnen de school, en problemen in het aangaan van arbeidsrechtelijke verplichtingen.

Twee assistenten hebben van het schoolbestuur een arbeidscontract voor onbepaalde tijd gekregen. Een van hen heeft het diploma Onderwijsassistent (niveau 4) behaald. Voor beiden is een functieomschrijving gemaakt. Ook voor de assistent zonder diploma.

“We hebben een functieomschrijving gemaakt voor de assistent, met als kernpunten verzuim, een vertrouwensrelatie met gezinnen en remedial teaching voor kleuters die geen Nederlands spreken. De assistent heeft een functie zonder opleiding. De gemaakte functieomschrijving is goedgekeurd door het scholenbureau en zij is ingeschaald met de afspraak dat zij bij goed functioneren in die functie kan blijven zonder gediplomeerd te zijn.”

School/peuterspeelzaal

Voor de overige assistenten geldt dit echter niet en voor een aantal is het de vraag of zij een arbeidscontract krijgen aangeboden als het project – en de daaraan gekoppelde (deel)bekostiging – is afgelopen.

7.2 Waar men tegenaan liep

Tijdens het natraject liepen de betrokkenen tegen diverse zaken aan.

- Als het project is afgelopen, is het werk nog niet klaar. Problemen die zich ten tijde van het project voordeden, zijn niet opgelost als de projectperiode is verstreken.
- Begeleiding van de assistenten blijft nodig. De vraag is wat de spankracht is van de werkgever (school of peuterspeelzaal). Maar ook welke andere mogelijkheden er (nog) zijn om deze begeleiding en ondersteuning te bieden.
- Er is geen sprake van een automatisch aanbod van een arbeidscontract als het project is afgerond.

7.3 Wat ertoe doet in de fase van het natraject

- Investeren in ondersteuning en begeleiding. Van belang is om zowel de werknemer (Sinti-assistent) als de werkgever (school of peuterspeelzaal) verder te ondersteunen en begeleiden.
- Met open vizier en alle mogelijke betrokkenen kijken naar de mogelijkheden van werk en vervolgopleiding.
- Ons realiseren dat het 'belonen' van de investering van Sinti in hun opleiding met een arbeidscontract niet alleen vruchten afwerpt voor deze individuele personen, maar tegelijkertijd ook (en misschien nog wel belangrijker) voor de gehele Sinti-gemeenschap.

8 Factoren die ertoe doen bij een project Opleiding Sinti tot Onderwijsassistent

In de voorgaande hoofdstukken zijn meerdere factoren genoemd die ertoe doen in elke desbetreffende fase van een opleidingstraject Onderwijsassistent voor Sinti.

Voor een aantal van deze factoren geldt dat ze relevant zijn in meerdere (en soms zelfs alle) fasen van het traject.

In dit hoofdstuk werken we de meest belangrijke factoren (verder) uit. Het zijn – in willekeurige volgorde – de volgende factoren.

- 1 Langetermijndenken: generaties lang geduld hebben.
- 2 Voorwaarden voor werkelijke integratie: onvoorwaardelijk en wederzijds vertrouwen.
- 3 Respect voor de Sinti-cultuur: maar wat is cultuur en wat niet?
- 4 Begrip voor de positie van Sinti-assistenten: niet alles tegelijk.
- 5 Randvoorwaarden en oplossingen op maat.
- 6 Financiën.
- 7 Betrokkenheid, inspiratie, ambitie en samenwerking.
- 8 What's in it for me?
- 9 De noodzaak van ondersteuning en begeleiding.
- 10 De kracht van het goede voorbeeld.
- 11 Van basis- naar voortgezet onderwijs: een grote stap.
- 12 Investeren in de toekomst: niet alleen zaaien maar ook oogsten.

8.1 Langetermijndenken: generaties lang geduld hebben

We dienen ons te realiseren dat het generaties vergt om deelname aan het onderwijs door Sinti- en Roma-kinderen tot een vanzelfsprekendheid en een normale gang van zaken te maken. Dit heeft met vele factoren te maken.

Onder andere met het feit dat Sinti en Roma niet dezelfde ontwikkelingen hebben doorgemaakt als de 'burgers' als het gaat om onderwijsdeelname. Ook heeft het te maken met de manier waarop Sinti en Roma tegen onderwijs aankijken, gekoppeld aan de wijze waarop ze tegen de Nederlandse samenleving aankijken.

“Toen mijn dochter in groep 7 zat (ze was in de kleuterklas een keer blijven zitten), deed de school het voorstel om haar rechtstreeks vanuit groep 7 naar de praktijkschool te laten gaan. Maar dat wilde ik niet. Op de praktijkschool zou ze leren koken en poetsen en dat kan ik mijn dochter zelf wel leren. Daarvoor hoeft ze niet naar school.”

Sinti-moeder

De stap naar het basisonderwijs is al grotendeels gezet. Maar de stap naar het voortgezet onderwijs nog niet. Niet alleen is voor Sinti en Roma de stap naar het voortgezet onderwijs groot, de stap voor het voortgezet onderwijs om adequaat om te gaan met Sinti- en Roma-kinderen is ook groot.

“Voor vele Sinti-ouders is de stap naar het voortgezet onderwijs opnieuw een stap naar onbekendheid. De basisschool kennen en vertrouwen ze inmiddels wel, maar het voortgezet onderwijs blijft bedreigend. Scholen voor voortgezet onderwijs worden (nog steeds) gezien als dé plek om hun kinderen in aanraking te brengen met drugs en andere slechte invloeden. Ze hebben veel moeite zich over dat beeld heen te zetten en hun kinderen naar het voortgezet onderwijs te laten gaan.

Maar ook het voortgezet onderwijs zelf heeft nog een aantal stappen te zetten; daar moet begrip ontstaan voor de cultuur en leefwereld van Sinti. Het voortgezet onderwijs moet als het ware een beetje aan de hand genomen worden, omdat ze nog niet zo lang ervaring hebben met deze groep.”

School/peuterspeelzaal en Sinti-assistent

De situatie waarin Sinti en Roma nu verkeren ten aanzien van het onderwijs, doet sterk denken aan die van woonwagenbewoners eind jaren tachtig en begin jaren negentig. Uit onderzoek⁴ in 1983 bleek lager onderwijs voor de meeste woonwagenkinderen tevens eind-onderwijs te zijn. Van de woonwagenkinderen die gingen deelnemen aan het voortgezet onderwijs, haakten de meeste voortijdig af.

---

⁴ Timmermans, R. & G. Peterink (1983). *Woonwagenkinderen en Voortgezet Onderwijs. Deelnota 2: een onderzoek naar de Problematiek van de Deelname aan het Voortgezet Onderwijs*. 's-Hertogenbosch: Vereniging de Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra.

De schreden die werden gezet op het pad van voortgezet onderwijs, waren sporadisch, schoorvoetend en nog weinig succesvol. In de daarop volgende jaren is veel werk verzet om hun deelname aan het voortgezet onderwijs te bevorderen, mede door de inzet van vele zogenaamde OWWZ-consulenten. Zoals blijkt uit een trendstudie van 2002⁵, heeft dat alles zijn vruchten afgeworpen: voor de meeste woonwagenkinderen is deelname aan het voortgezet onderwijs vanzelfsprekend geworden.

Het hebben van geduld, gecombineerd met het creëren van de juiste randvoorwaarden om Sinti- en Roma-kinderen deel te laten nemen aan onderwijs, is van belang.

“Er zullen nog wel een paar generaties overheen gaan. Doordat ze deelnemen aan onderwijs, steeds vaker diploma’s halen, een echte baan krijgen, worden ze daartoe vanzelf geprikkeld. Het is er nog niet ingebakken.”

Projectbegeleider

“Stappen die we zetten zijn hele kleine stappen. We denken groot, maar we moeten klein handelen.”

Projectbegeleider

Er zijn al goede stappen gezet.

“Vroeger stimuleerden ouders schoolgedrag niet, als er ook maar iets was, mochten ze thuis blijven. Op school was er een apart klasje met aparte behandeling, apart speelkwartier enzovoort, misschien zelfs wel een aparte ingang. Na de basisschool, als ze het al zover haalden, was er geen vervolg. Dat was toen normaal. Nu hebben ze de basisschool, een vervolgopleiding, dat begint voor iedereen normaal te worden. Dus structuur hebben ze tot hun 18^e jaar.”

School/peuterspeelzaal

---

⁵ Timmermans, R. & A. van den Hurk (2002). *Onderwijsdeelname van woonwagen en zigeunerkinderen in de 20^e eeuw: Een trendstudie*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.

En de generatieverschillen zijn al merkbaar.

“Sinti-ouders kijken altijd eerst of het veilig is voordat ze hun kind ergens achter laten. En nog noemen de oudere Sinti ons ‘boeren’, omdat we zo veel toelaten. Onze kinderen en kleinkinderen zullen nog vrijer zijn. Sinti zijn vooral bang voor het onbekende. Maar onze kinderen maken meer mee dan wij vroeger, dus zullen ze ook minder bang zijn. Wij zullen hetzelfde zijn als onze ouders. Wij spreken onze kinderen aan op hun verantwoordelijkheid naar hun kinderen.”

Sinti-moeders

Maar er is nog de nodige tijd en inspanning nodig om te bereiken wat we voor ogen hebben: Sinti en Roma die niet alleen deelnemen aan voortgezet onderwijs (en startkwalificaties behalen), maar ook aan vervolgopleidingen.

De extra inspanningen, die nodig zijn om te bereiken wat we voor ogen hebben, moeten niet zozeer worden gezien als een grote (disproportionele) investering voor een kleine groep, maar veeleer als een investering in de toekomst. De extra inspanningen van nu leveren veel op voor de toekomst. Doen we het nu niet, dan zetten we ons meteen al op achterstand voor de toekomst.

8.2 Voorwaarden voor werkelijke integratie: onvoorwaardelijk en wederzijds vertrouwen

Een goede onderwijsdeelname van Sinti- en Roma-kinderen is een belangrijke doelstelling. Maar het is niet slechts een doelstelling op zich. Het is tevens een belangrijk instrument om te komen tot een goede integratie van Sinti en Roma in onze samenleving.

Er zijn meerdere voorwaarden om te komen tot zo'n goede integratie. Deze voorwaarden komen in dit rapport uitgebreid aan de orde. Een belangrijke basisvoorwaarde is vertrouwen. Vertrouwen van Sinti en Roma in zichzelf, in de school/het onderwijs en in de samenleving.

“Vertrouwen in jezelf, in school, in je capaciteiten, dat vinden Sinti moeilijk, we voelen ons gekleineerd. Als je de hele dag hoort: ‘Dat kan jij niet’, dan doe je het ook niet.”

Sinti-assistent

Maar ook vertrouwen van de burgersamenleving in Sinti en Roma.

“Ik zat in een werkproject van de gemeente, tweemaal per week. Via een Sinti-meisje hoorde ik van het project. Ik zei meteen ja, wilde uit de uitkering. Daarna heeft de begeleider een stageplek geregeld. Dat kostte veel moeite. De school wilde eerst niet. Ik was teleurgesteld, maar uiteindelijk is het toch gelukt. De begeleider heeft me steeds heel goed begeleid.”

Sinti-assistent

“Gemeenten moeten anders reageren, ze schrijven namen op en doen er niets mee, ze denken: ‘Die komt van het kamp, die kan toch niets.’

Dat hebben ze letterlijk tegen mij gezegd. Ik wilde uit de uitkering, maar de gemeente werkte tegen. Ze gunde het me niet, ik moest maar schroefjes draaien en cd hoesjes maken. Ik wil niets meer met de gemeente te maken hebben.”

Twee Sinti-assistenten

8.3 Respect voor de Sinti-cultuur: maar wat is cultuur en wat niet?

Vertrouwen en integratie kunnen alleen tot stand komen als sprake is van wederzijds respect. Respect van de burgersamenleving voor de eigen cultuur van Sinti en Roma is onontbeerlijk.

Het is van belang te weten wat belangrijk is in de cultuur van Sinti en Roma. Maar ook om te weten wat niet tot de cultuur behoort.

“Dingen die je bijvoorbeeld moet weten is dat een kind nooit thuis geboren wordt, Dat is cultuur en dat stel je niet ter discussie. Hetzelfde geldt voor het praten over ‘vrouwenzaken’ in de aanwezigheid van een man. Dat moet je niet doen. Cultuur is ook taal en geloofsuitingen. Het altijd op een ander leunen is geen cultuur, dat is gemakzucht.”

Projectbegeleider

“Het is lastig als een vrouw, zijnde niet de ouder, adviezen en opvoedingsondersteuning geeft, zelfs al is het positief bedoeld. Dit is lastig in de Roma-cultuur, waarschijnlijk vergelijkbaar in de Sinti-cultuur.”

Projectbegeleider

“Niet alle kinderen gaan altijd naar school zoals dat voor mijn kinderen het geval is. Deels komt dit voort uit onbekendheid, en soms ook gemakzucht. Ik praat daarover niet met andere Sintimoeders op het kamp. Iedereen maakt een eigen keuze en daar moet ik me niet mee bemoeien.”

Sinti-moeder

“Sinti-ouders zijn overbezorgd. We hadden bijvoorbeeld een vader die de hele dag onder de kapstokken zat om in de gaten te houden wat er met zijn kind gebeurde. Of dat kinderen niet mee mogen op een excursie omdat ze de bus niet kennen of dat ze gehoord hebben dat er een kinderlokker in Brabant is. Of dat we in de les dingen vertellen die ze niet mogen horen, bijvoorbeeld dat de juf in verwachting is en daar praat je niet over.”

School/peuterspeelzaal

En het is van belang dat met respect kan worden gewerkt aan stappen in de richting van een goede relatie en integratie. Daarvoor zijn dialoog en samenwerking nodig. En het stukje bij beetje teruggeven van verantwoordelijkheden en mogelijkheden.

“Een Sinto zei tegen mij: ‘In de jaren ‘60 toen we allemaal een standplaats en een uitkering kregen, toen hebben ze ons eigenlijk kapot gemaakt. Dat hadden ze nooit mogen doen. We hebben altijd onze eigen centen verdiend met langs de deuren gaan, oud ijzer

ophalen, muziek maken ... En contact moesten we fatsoenlijk doen, want we moesten daar nog een keer naar terug.' We hebben eigenlijk alleen maar gepakt van deze groep. We hebben muziek gepakt. Als ze 's avonds muziek maken, dan staat die dure woonwijk op stelten; dat mag niet. Dus eigenlijk, hun cultuur die ze hebben, 's avonds buiten zitten ... bij een vuurtje, muziek maken, zingen, is afgepakt. Wat krijgen ze ervoor terug?"

Projectbegeleider

"De sleutel is: investeren in relatie, echt zijn, een eerlijk verhaal hebben. Er zijn er teveel die het kunstje doen om 't kunstje, en dat zien ze. Sinti hebben een feilloos instinct voor eerlijkheid. Doe altijd wat je zegt en kom afspraken na, dan doen zij dat vanzelf ook."

Gemeente

"Sinti en gemeente zijn het jarenlang oneens met elkaar geweest als het ging over huisvesting en alles wat daar mee te maken had. De laatste jaren hebben we er enorm in geïnvesteerd om met hen in gesprek te zijn, in gesprek te blijven, problemen te erkennen en er vervolgens ook iets aan te doen. Het resultaat is dat we nu als volwassen gelijkwaardige partners om de tafel zitten om te praten over de renovatie van centra. In de eerste vergadering zeiden ze: 'Komen jullie maar met het verhaal.' Maar we hebben bij het gemeentebestuur afgedwongen dat we samen een plan maken. Niet dat de gemeente met een plan komt en de Sinti ja of nee zeggen (ze zeggen meestal nee). In de derde vergadering lag er een plan, hun plan. En wij mochten zeggen of we het wel of niet acceptabel vonden. Volslagen andere discussie, het werkt geweldig.

We zijn nu gelijkwaardige partners. Er gebeuren dingen die ik zelfs een jaar geleden nog voor onmogelijk had gehouden. Ze zien dat ze serieus genomen worden en denken mee over een oplossing. Dat heeft natuurlijk ook invloed op het onderwijs, ze beginnen te snappen dat ze beter een diploma kunnen hebben, niet meer in de fabriek, dat praat zich rond."

Gemeente

8.4 Begrip voor de positie van Sinti-assistenten: niet alles tegelijk

Het dubbele doel van het project (enerzijds zelf een opleiding volgen en met succes afronden en anderzijds stimuleren dat Sinti-kinderen gaan en blijven deelnemen aan het onderwijs) is op zich al ambitieus en een flinke klus om te klaren voor de Sinti-assistenten. Maar in werkelijkheid hebben ze nog veel meer klussen te klaren om deze doelstellingen te kunnen waarmaken.

Ze moeten omgaan met de vele en soms ook conflicterende verwachtingen die aan hen worden gesteld vanuit hun eigen gemeenschap en vanuit de burgersamenleving.

“Ze werden ook door scholen aangesproken. Als er op school problemen waren, werden zij ingeschakeld om die op te lossen. Zo van: regel dat maar. Dat konden ze niet waarmaken. Het was ook niet redelijk om dat te vragen, hoewel ze het vaak zelf wel wilden. Ze wilden wel proberen die rol te spelen, maar werden een beetje vermalen tussen de druk van thuis en ook wel de druk van school.”

Projectbegeleider

En tegelijkertijd moeten ze opboksen tegen de (voor)oordelen die over hun positie bestaan.

“Schooldirecteuren moeten veel tijd investeren en heel veel ruimte en begrip hebben voor de assistenten. Maar ze hebben ook allemaal ouders rondlopen die het een beetje onzin vinden: het kamp, moet die school daar zoveel tijd in steken? Is dat wel goed voor de school?”

Projectbegeleider

Daardoor komen de assistenten vaak tussen twee vuren/culturen in te staan. Loyaliteit naar beide kanten maakt het voor hen niet gemakkelijker.

“Ik zie hoe de assistent de normen en waarden op school ervaart en ziet hoe de eigen groep dat ervaart. En zij zit daar dan tussenin. Soms vragen we haar dat te bespreken, maar dat wil ze eigenlijk liever niet. Ze doet haar best, maar wil ook haar eigen rol behouden als dochter van de Sinti-gemeenschap en vraagt dan de directeur te gaan praten. Ze wil geen moeilijkheden krijgen of zich bemoeien met een conflict.”

School/peuterspeelzaal

Ook is het voor de assistenten niet gemakkelijk om serieus met een studie bezig te zijn.

“Om de haverklap moet je mensen ontvangen, je moet gastvrij zijn binnen de cultuur. Dat gaat niet samen met studeren: 's avonds herrie, niet kunnen slapen.”

Gemeente

En daarbij komt nog dat er vaak vele instanties zijn die zich bezighouden met de assistent.

“Al die instellingen die eromheen zitten: arbeidsbureau, bijstand, leerplicht. Dat werkt ook niet altijd even goed samen om het zacht uit te drukken. Je had ook nog eens arbeidsbemiddelaars of particuliere bureaus; soms wel met vijf of zes mensen rond één persoon. Ook waren er bureaus die ingeschakeld waren door de gemeente om mensen aan het werk te krijgen. Die werden gewoon op stage-uren afgerekend en zaten er dan bij. De gemeente was op de achterhand toch ook wel weer betrokken. Je had soms met vier of vijf ambtenaren of andere mensen namens de gemeente te maken, rond één persoon. Dat was ook voor mij een groot probleem: ‘Met wie heb ik te maken en bij wie moet ik eigenlijk zijn?’ Dat is voor de gewone burger ook al een heel probleem.”

Projectbegeleider

8.5 Randvoorwaarden en oplossingen op maat

Er zijn vele randvoorwaarden die van belang zijn om het project te laten slagen. Vaak moeten oplossingen op maat worden gezocht om het maximale uit het project te halen. Het is een kwestie van ‘roeien met de riemen die je hebt’.

Zo is – gezien de beginsituatie – het behalen van een niveau 4 opleiding niet voor alle Sinti-meisjes weggelegd.

“De assistent had heel graag een diploma gehaald, maar ze was er niet toe in staat. Haar vooropleiding was veel te laag. Ze is zelfs nauwelijks naar de basisschool geweest. We moeten op-maat oplossingen zoeken. We hebben misschien geluk. Er is een Sinti-vrouw die bij de peuterspeelzaal gaat werken. Ze kan goed lezen en schrijven. En ik ga nu proberen om haar met de assistent samen in een goed project te zetten; dicht bij huis, waar ze de eerste vaardigheden (lezen en schrijven) onder de knie kan krijgen.”

Projectbegeleider

“Het plaatje onderwijsassistent is niet voor vele Sinti-meisjes weggelegd. Zou je het niet anders kunnen noemen? Dan ligt het wel binnen bereik. Want het doel om Sinti-kinderen naar school te krijgen is wel bereikt, en de rol van de Sinti-assistent is daar groot in. Maar de Sinti-assistent heeft back-up nodig. Het onderwijsniveau is niet de enige voorwaarde om iets te laten slagen.”

Projectbegeleider

“De assistent is een intelligente meid, pakt dingen aan zoals we graag zien. Ze kan lezen en schrijven, maar het is moeilijk om haar te laten studeren of een boek te laten lezen. Ze heeft alles in de praktijk geleerd en ze is begaan met de kinderen.”

School/peuterspeelzaal

En bij het regelen van een baan voor de assistent loopt men ook tegen de nodige – organisatorische – problemen aan.

“De tijd dat ze bij een uitzendbureau is aangehaakt is voorbij. Dan zou het uitzendbureau haar in dienst moeten nemen. In dienst bij een school kan ook niet. Want als iemand ontslagen wordt, moet er misschien wel eerst een docent worden ontslagen. En dat wil de school liever niet. Bij de gemeente kan ze niet in dienst. Een andere mogelijkheid is haar aan te haken bij het welzijnswerk. Gewoon bij het welzijnswerk, welzijn op school. Maar de welzijnsinstelling is daar niet zo happig op.”

Projectbegeleider

Ook gemeenten zullen moeten doen wat mogelijk is.

“Je moet geen beleidsplan maken, elk beleidsplan op het gebied van Sinti mislukt. Je gaat doelen stellen, er wordt een termijn genoemd die je toch nooit haalt. Kom bij een gemeenteraad eens aan met een termijn van 16 jaar ... dat gaan ze nooit doen. Maar het kost 16 jaar, misschien wel 20 of 30 jaar, dat moet je ze direct duidelijk maken.”

Gemeente

8.6 Financiën

Een zeer essentiële randvoorwaarde betreft financiën.

“Financiën zijn de basis: heb je daar problemen, dan loopt de rest ook niet lekker.”

Sinti-assistent

Het gaat om financiën voor het bekostigen van zowel de opleiding als de werkplek van de assistent.

“Ik krijg een uitkering, maar heb maar 180 euro over om van te leven, reiskosten en dergelijke te betalen. Ik woon op mezelf, het is te weinig. Ik leer echt graag, wil leerkracht worden, maar ik houd zo weinig over dat ik me afvraag waar ik het voor doe. Ik houd niets over, ik moet ook eten, drinken, tanken ...”

Sinti-assistent

Maar ook om financiën om schoolbezoek van Sinti mogelijk te maken. En dat ligt binnen de ene gemeente anders dan binnen een andere gemeente.

“De Sinti-moeders doen niets met de luizencontrole. Dat komt omdat de ouders de materialen voor de luizencontrole niet kunnen betalen. De meesten zitten in de schuldsanering. Het kan wel worden uitgevoerd als de assistent de controle uitvoert en de materialen op andere wijze worden bekostigd (bijvoorbeeld via het armenfonds).”

Projectbegeleider

8.7 Betrokkenheid, inspiratie, ambitie en samenwerking

Wil het project kans van slagen hebben, dan dient er sprake te zijn van betrokkenen die feeling hebben voor Sinti en Roma, en ambitie hebben om resultaten te bereiken en die willen investeren hierin.

“Vooraf wil ik iets zeggen wat denk ik heel belangrijk is, daar staat of valt de mogelijkheid tot succes mee. In het hele verhaal moeten alle belanghebbenden die een rol kunnen spelen, gevoel hebben voor de problematiek, affectie hebben met de doelgroep, niet denken in problemen maar in uitdagingen en waar het kan ook in oplossingen. Daarbij moet je een houding hebben die niet alleen actief maar ook proactief is, problemen signaleren en ze oppakken, mensen om je heen verzamelen, informatie verstrekken, en daar waar het kan initiatief nemen en tot gewenste oplossingen komen. Iedereen is in het hele verhaal even belangrijk, mensen bij de gemeente gesteund door afdelingshoofd, wethouder, wel of niet actief door gemeenteraad, schoolbestuur, directeuren die daar gevoel bij hebben. Iedereen die in het verhaal voor komt, die bereid is mee te werken, zijn nek uit te steken, initiatief te nemen. Is er een die het verhaal frustreert, houd er dan maar mee op, want dan lukt het niet.”

Gemeente

“Ons project valt of staat met twee personen. De ene was de burgemeester, die is alweer vertrokken. Die zei op een gegeven moment: ‘We stoppen met pappen en nathouden, we gaan wel echt iets doen. Regels stellen en helpen.’ Ook de schooldirecteur ging er voor. Die heeft heel wat weerstand in de school moeten overwinnen. Want er kwam een groep Roma-jongens. Geen gemakkelijke club. Er moest heel veel apart voor geregeld worden. ‘Moet dat allemaal voor die paar leerlingen gedaan worden?’, werd gezegd.”

Projectbegeleider

Naast betrokkenheid is samenwerking een belangrijke voorwaarde om het project te doen slagen. Iedereen dient er gezamenlijk de schouders onder te zetten, maar ook geen twijfel te laten bestaan over hoe men denkt over (onderwijs aan) Sinti en Roma.

“Soms ‘wringt’ het nog wel eens in het dorp en wordt er op een bepaalde manier over Sinti gesproken, maar de school gaat daar tegenin. Alle leerkrachten gaan daar op dezelfde manier mee om.”

School/peuterspeelzaal

8.8 What's in it for me?

De vraag is wat een project als dit de verschillende betrokken partijen oplevert. In de verhalen hebben we vele beweegredenen gehoord om zich in te zetten voor het project.

What's in it voor de Sinti-gemeenschap?

Voor de Sinti-gemeenschap is onderwijs een instrument om meer en beter te participeren in de samenleving. Alhoewel niet alle Sinti het nut en de noodzaak hiervan inzien, zijn er steeds meer die dat wel doen.

“Ik vind het allerbelangrijkste dat mijn kinderen erbij horen. En dat is het geval. Mijn kinderen gaan bij burgerkinderen spelen en andersom. De contacten worden steeds opener en beter. De kinderen gaan eigenlijk altijd goed met elkaar om; het zijn vaker de ouders die het verpesten.”

Sinti-moeder

“Vooral Sinti-meisjes lijken erop gebrand te zijn om naar school te gaan. Ze zien dit als een mogelijkheid om andere dingen met hun leven te doen dan alleen in de wagen te zijn.”

School/peuterspeelzaal en Sinti-assistent

“Sinti-ouders weten nu dat hun kinderen later toch moeten werken, inkomen moeten hebben. Laat je kind naar school gaan, dat is voor het kind beter.”

Sinti-assistent

“De jongere generatie denkt daaraan, onze ouders hebben zelf geen school gehad, moeten daar aan wennen. Onze generatie gaat naar school, onze kinderen ook, mijn moeder en opa vragen me waarom dat nodig is.”

Sinti-assistent

“Mijn vader zegt: ‘Wij hebben de kans niet gekregen, jullie wel, grijp die kans’.”

Sinti-assistent

What's in it voor scholen en peuterspeelzalen?

De drijfveer van veel scholen en peuterspeelzalen is het realiseren van passend onderwijs voor alle leerlingen; ook Sinti. Daaraan ligt vaak het geloof in de gemeenschap ten grondslag. Scholen zien het vaak als een uitdaging om Sinti-kinderen goed onderwijs te geven.

“Mijn visie is dat ik echt geloof in de krachten uit de gemeenschap zelf, die moeten we naar boven halen en daar gebruik van maken.”

School/peuterspeelzaal

What's in it voor gemeenten?

Een aantal gemeenten houdt zich afzijdig van de problematiek van de geringe onderwijsdeelname van Sinti en Roma. Toch zijn er goede argumenten te noemen voor gemeenten om hier expliciet mee aan de slag te gaan.

“Een groot argument binnen onze organisatie is dat je ze een spiegel kunt voorhouden. De kaartenbak van Sociale Zaken bestaat voornamelijk uit Sinti. Nu investeren, uitstroom komt vanzelf. Uiteindelijk is dit ook een lastenverlichting voor de gemeente. Als je niets doet, komen ze allemaal in de uitkering. Dan wordt de groep alleen maar groter.”

Gemeente

Maar het kan lang duren voordat men overtuigd raakt van deze argumenten.

“We hebben geprobeerd samen met een andere gemeente projecten te doen, maar daar ben ik op afgeknapt. In deze andere gemeente zijn ze alleen maar negatief. Ik heb geprobeerd voorbeelden te noemen, maar die wilden ze nog niet eens horen. Nu beginnen ze – vanwege onze succesverhalen – langzaam onze kant op te komen, dingen over te nemen, ze schakelen nu vaker WSD in voor begeleiding, vroeger vonden ze dat maar een softe bedoening die alleen maar geld kost.”

Gemeente

What's in it voor opleiders?

In dit onderzoek bleken de opleiders de grote afwezige te zijn. Ook uit de verhalen van andere betrokkenen blijkt dat zij informatie van en communicatie met de opleiders als een groot gemis hebben ervaren. Daarom hebben we geen argumenten gehoord of gekregen wat de voordelen zijn voor opleidingen (i.c. ROC's) om medewerking te verlenen aan deze projecten.

8.9 De noodzaak van ondersteuning en begeleiding

Uit alle verhalen en uit de informatie in voorgaande hoofdstukken blijkt dat ondersteuning en begeleiding absoluut noodzakelijk zijn om een dergelijk traject kans van slagen te geven. In de projecten worden de betrokkenen met vele 'uitdagingen' geconfronteerd.

Zeker voor partijen die 'nieuw' zijn in deze wereld geldt dat zij hun taken niet zonder begeleiding en ondersteuning kunnen volbrengen.

In het bijzonder geldt dit voor de assistenten zelf, waarvan – zo blijkt uit alle verhalen – heel veel wordt verwacht.

“Wil je zo’n project met succes kunnen uitvoeren, dan heb je altijd iemand ‘aan de achterkant’ nodig die de kastanjes uit het vuur kan halen en problemen op kan lossen.”

Projectbegeleider

8.10 De kracht van het goede voorbeeld

Uit de verhalen en informatie in voorgaande hoofdstukken blijkt ook dat ‘goed voorbeeld doet volgen’. Dit gaat zowel op voor opleiding als voor werk.

Van belang is dan ook om optimaal gebruik te maken van deze goede voorbeelden en er zuinig mee om te springen.

“Steeds meer Sinti geven aan dat ze ook willen werken. Van bijvoorbeeld een neef horen ze dat ‘t leuk is en dat willen ze dan ook. Ze komen uit zichzelf, vroeger gebeurde dat niet, een echte Sinti gaat niet werken: ‘Is ‘t mooi weer ... denk dat ik eens naar Breda ga.’ Dat was dan de dag weer, en de volgende dag weer hetzelfde.”

Gemeente

“In onze gemeente voert een woonwagenvrouw een project huiswerkbegeleiding voor Roma-meiden uit. Haar HBO-opleiding is een drive voor deze meiden, ze kan heel goed aangeven hoe ze zelf heeft moeten knokken om ergens te komen.”

Projectbegeleider

“De dochter van mijn zus is 16, zij wil verder komen, ik stimuleer haar daarin. Als rolmodel kan je ook anderen stimuleren om een opleiding te volgen en te werken. Zij ziet ons als voorbeeld.”

Sinti-assistent

“De Sinti-meisjes laten zien dat het met behoud van eigen cultuur mogelijk is te functioneren in de maatschappij.”

Projectbegeleider

8.11 Van basis- naar voortgezet onderwijs: een grote stap

De stap naar het voortgezet onderwijs blijkt groot te zijn. Voor sommige scholen lijkt er slechts één mogelijkheid te zijn voor Sinti-leerlingen: praktijkonderwijs.

“Een Sinti-kind gaat naar het praktijkonderwijs, ongeacht zijn of haar niveau. Voor velen is dat niveau te laag, zij kunnen meer.”

Sinti-assistent

Zowel voor de Sinti-gemeenschap als voor scholen voor voortgezet onderwijs is er op dit terrein nog veel winst te behalen.

“Voor meerdere Sinti-ouders is de stap naar het voortgezet onderwijs opnieuw een stap naar onbekendheid. De basisschool kennen en vertrouwen ze inmiddels wel, maar het voortgezet onderwijs blijft bedreigend. Scholen voor voortgezet onderwijs worden (nog steeds) gezien als dé plek om hun kinderen in aanraking te brengen met drugs en andere slechte invloeden. Ze hebben veel moeite zich over dat beeld heen te zetten en hun kinderen naar het voortgezet onderwijs te laten gaan.

Maar ook het voortgezet onderwijs zelf heeft nog een aantal stappen te zetten. Daar moet begrip ontstaan voor de cultuur en de leefwereld van Sinti. Het voortgezet onderwijs moet als het ware een beetje aan de hand genomen worden, omdat ze nog niet zo lang ervaring hebben met deze groep.”

School/peuterspeelzaal en Sinti-assistent

8.12 Investeren in de toekomst: niet alleen zaaien maar ook oogsten

Eerder in dit hoofdstuk is de vergelijking gemaakt met de situatie van woonwagenbewoners eind jaren tachtig en begin jaren negentig. Een belangrijke les die door deze groep is geleerd, heeft te maken met ‘zaaien en oogsten’.

Al snel werd in de projecten voor onderwijs aan woonwagenkinderen duidelijk dat als jongeren investeren in onderwijs, dit consequenties

moet hebben in het vinden of krijgen van werk. Als alle inspanningen om een diploma te behalen niet leiden tot het krijgen van werk, is de kans groot dat dit leidt tot een terugval. Waarom zou je immers veel moeite doen om een diploma te behalen als het toch niets oplevert?

9 Beleidsimplicaties: de betekenis van de verhalen voor nu en de toekomst

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten kort samengevat en voorzien van beleidsimplicaties (schuin gedrukte tekst).

9.1 De cijfers

Vijf van de acht Sinti-meisjes die deelnamen aan dit project, hebben een opleiding afgerond die hen een startkwalificatie heeft opgeleverd. Twee van de acht hebben een vaste baan en drie van de acht een baan via gemeenten. Eén Sinti-meisje heeft een stageovereenkomst, ook heeft ze het voornemen een Pabo-opleiding te gaan volgen.

Deze cijfers zijn bemoedigend, maar problematisch is dat alleen een niveau 4 opleiding in te passen is in een functie binnen de onderwijs cao. Een van de scholen heeft een oplossing gevonden door een aparte functie te creëren (intercultureel onderwijsassistente) en deze op te nemen in haar functiegebouw.

Een ander probleem van een niveau 2 of 3 opleiding is dat de opleiding niet is gericht op het zelfstandig functioneren van de gediplomeerden. En daaraan bestaat binnen het onderwijs wel vaak behoefte.

9.2 De effecten

Het behalen van een startkwalificatie door de meeste deelnemers aan het project is een belangrijk effect. Een ander – volgens velen nog relevanter – effect van het project is dat het schoolbezoek van Sinti- en Roma-leerlingen is gestegen door de aanwezigheid van de assistent.

Een derde relevant effect van het project is dat deze Sinti-assistenten fungeren als rolmodel voor de kinderen en jongeren van de Sinti- en Roma-gemeenschap. Hun rol omvat meer dan het tegengaan van verzuim. Juist het van binnenuit (als personeelslid van de school) stimuleren van de deelname van Sinti- en Roma-kinderen aan het

onderwijs heeft als effect dat er meer kennis van en begrip voor het instituut school ontstaat bij de Sinti- en Roma-gemeenschap. Ook het omgekeerde geldt: scholen begrijpen de situatie van de Sinti- en Roma-gemeenschap beter. Door een beter begrip ontstaat er meer wederzijds vertrouwen. Dit zijn essentiële voorwaarden om tot een grotere en betere onderwijsdeelname te komen.

Een grotere en beter onderwijsdeelname heeft weer tot effect dat de school beter zicht krijgt op het onderwijsniveau van de kinderen, waardoor een adequaat advies voor vervolgonderwijs kan worden gegeven. En dat leidt er weer toe dat deze kinderen een op-maat plek in het vervolgonderwijs krijgen, waardoor het risico van afhaken kleiner wordt.

Zoals hierboven aangegeven zijn de vastgestelde effecten van het project meervoudig (scholing van Sinti-vrouwen en inzet van Sinti-vrouwen als intermediair om Sinti- en Roma-kinderen naar voorschools- en basisonderwijs te laten gaan) en dragen ze bij aan een verbetering van de onderwijsdeelname van Sinti en Roma. En (daarmee) aan de integratie van deze groepen in onze samenleving. Voortzetting van de projecten is zeer aan te bevelen.

9.3 De geleerde lessen

9.3.1 Ten aanzien van het project

Om de projectdoelstellingen te realiseren is het volgende nodig.

- De juiste randvoorwaarden creëren. Hier is een rol weggelegd voor alle betrokkenen: gemeenten, opleiders, scholen en peuterspeelzalen, en begeleiders.
- Maatwerk leveren en rekening houden met de gevolgde vooropleiding.
- Communiceren: met, tussen en naar alle betrokkenen bij het project.
- Zelfvertrouwen opbouwen.
- Op locatie ondersteunen.
- Stimulans vanuit de thuissituatie.
- Op alle fronten begeleiden; bij al die zaken waarbij jongeren in de meeste andere culturen doorgaans op begeleiding van hun ouders kunnen rekenen.

- De Sinti-assistenten hulp bieden bij de clash tussen culturen (school- en thuiscultuur).
- Communiceren met alle betrokkenen. Zorgen voor reële verwachtingen en blijvend communiceren over wat nodig is om die reële verwachtingen te realiseren.
- Samenwerken. Het tot een gezamenlijke verantwoordelijkheid maken om de opleiding of stage tot een goed einde te brengen.
- Zorgvuldig nagaan wat het beginniveau is en in samenspraak met de betrokkenen de toekomstverwachtingen bespreken en het traject daarop 'op-maat' snijden.
- Kennen en accepteren van essentiële cultuuraspecten die mede bepalend zijn voor het succesvol kunnen functioneren van de assistenten op school of in de peuterspeelzaal. Voortdurend op zoek zijn naar inpassing van deze culturele aspecten van de Sinti-gemeenschap in de schoolcultuur.
- Omgaan met tegenslag. Het niet goed op kunnen schieten met een leraar kan al het verschil uitmaken tussen afhaken en een opleiding met een diploma afronden.
- Begeleiden en ondersteunen. Als leren en toewerken naar een examen gebeurtenissen zijn die men nog niet heeft meegemaakt, is het moeilijk in te schatten hoe je dat doet en welke consequenties dat voor je heeft. Als dat niet wordt begeleid en ondersteund, vermindert de kans van slagen aanzienlijk.
- Investeren in ondersteuning en begeleiding. Van belang is om zowel de werknemer (Sinti-assistent) als de werkgever (school of peuterspeelzaal) verder te ondersteunen en begeleiden.
- Met open vizier en met alle mogelijke betrokkenen kijken naar de mogelijkheden van werk en vervolgopleiding.
- Ons realiseren dat het 'belonen' van de investering van Sinti in hun opleiding met een arbeidscontract niet alleen vruchten afwerpt voor deze individuele personen, maar tegelijkertijd ook (en misschien nog wel belangrijker) voor de gehele Sinti-gemeenschap.

Geïnvesteed zal moeten worden in de zorgvuldige opzet en uitvoering van nieuwe projecten, waarbij de geleerde lessen ter harte worden genomen. Een extra punt van aandacht – en tevens punt van zorg – is de rol die de opleidingen spelen in deze projecten. Zowel de verhalen van scholen, begeleiders en anderen als het niet participeren in dit onderzoek door opleidingen, bevestigen de 'zorg' ten aanzien van deze partner in de projecten.

Ten aanzien van alle betrokken partijen geldt dat steeds in het oog gehouden moet worden wat het project voor elke betrokken partij oplevert. Een adequate monitoring van de projecten, waardoor tussentijdse bijsturing kan plaatsvinden, is eveneens een belangrijke noodzakelijke investering.

9.3.2 Ten aanzien van de Sinti-gemeenschap

Voor de voortzetting van het project is een voorwaarde dat er meer Sinti-meisjes zijn die eenzelfde traject in willen gaan. Het streven is erop gericht meer Sinti-meisjes tot niveau 3 en 4 op te leiden.

Geïnvesteed moet worden in het samenbrengen van de partners (onder andere scholen en gemeenten) die ieder hun eigen voordeel kunnen zien in het realiseren van scholing of een opleiding.

De uitdaging voor de Sinti ligt de komende jaren in zowel in het primair onderwijs als in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroeps-onderwijs.

9.3.3 Ten aanzien van de Roma-gemeenschap

Het project heeft voornamelijk resultaten opgeleverd voor Sinti. Wat betekenen deze resultaten voor de Roma-gemeenten die een soortgelijk traject willen starten?

Roma kunnen in vele opzichten niet kunnen worden vergeleken met Sinti. Sinti hebben een Nederlandse achtergrond en de meeste Roma niet. Roma beschikken ook lang niet altijd over een Nederlands paspoort. Ook in termen van sociale cohesie komen verschillen voor tussen de Sinti- en Roma-gemeenschap.

Wanneer Roma-gemeenten een soortgelijk traject of project op willen zetten, kunnen ze echter wel de opbrengsten en aanbevelingen uit deze rapportage meenemen.

Het vinden van een goede balans tussen het enerzijds strikt handhaven van regels en naleven van leerplicht en anderzijds respecteren van en 'echte' kansen bieden aan deze leerlingen en jongeren is van belang. Het vinden van effectieve manieren om de betrokkenheid en (intrinsieke) motivatie van ouders te bewerkstelligen, is eveneens een belangrijke voorwaarde.

10 Over NISR en OWRS

10.1 NISR

Het NISR werkt aan het duurzaam verbeteren van de maatschappelijke positie van Sinti en Roma in Nederland. Dit doet zij door kennis over te dragen en advies te geven aan maatschappelijke organisaties, lokale, regionale en landelijke overheid, maar ook aan de Sinti- en Roma-gemeenschap zelf. Op deze wijze zet zij zich in om een wederzijdse acceptatie tussen Sinti en Roma, en de Nederlandse samenleving te realiseren. Educatie, maatschappelijke participatie, werkgelegenheid, huisvesting, welzijn en cultuur zijn de aandachtsvelden van het NISR.

Het NISR stelt educatie als prioriteit voor Sinti en Roma om uiteindelijk volwaardig te kunnen participeren en geheel zelfredzaam te zijn in de Nederlandse samenleving. Daarom ondersteunt het NISR naast het project voor Sinti- en Roma-onderwijsassistenten een regionaal pré-VVE project. In dit project leren ouders met hun jonge kinderen op speelse wijze elementaire sociaal-emotionele en cognitieve vaardigheden ontwikkelen, zodat Sinti- en Roma-kinderen een gelijkwaardige startpositie in het basisonderwijs hebben als hun leeftijdsgenootjes. Ook vindt ondersteuning plaats van een educatief-cultureel project voor het voortgezet onderwijs waarin leerlingen op creatieve wijze over de geschiedenis, cultuur en levenswijze van Sinti en Roma leren.

Op het gebied van werkgelegenheid ondersteunt het NISR diverse Sinti- en Roma-ondernemers waarvan enkele – in samenwerking met ROC's – leerwerkplaatsen hebben voor jongeren met een grote afstand naar de arbeidsmarkt.

Intermediairs van het NISR fungeren als bruggenbouwers tussen maatschappelijke organisaties en de Sinti- en Roma-gemeenschap en bieden ondersteuning bij huisvesting, financiën, wet- en regelgeving, scholing, gezondheid et cetera.

Het NISR hecht waarde aan culturele projecten waarbij Sinti en Roma actief zijn betrokken en die bijdragen in de realisatie van een positieve beeldvorming van de geschiedenis en de Roma- en Sinti-cultuur.

Voorbeelden van projecten die NISR ondersteunt zijn diverse festivals waarbij het publiek op een positieve en brede wijze in contact wordt gebracht met de rijke cultuur van Roma en Sinti.

Meer informatie?

NISR
Schilderstraat 17
5211 NB 's-Hertogenbosch
Tel. 073 6100020
www.nisr.nl

10.2 OWRS

OWRS (voorheen OWWZ) staat voor Landelijke ondersteuning Onderwijs aan Woonwagen-, Roma- en Sinti-kinderen. In Nederland vindt zowel op landelijk, regionaal als lokaal niveau ondersteuning plaats van het onderwijs aan kinderen van woonwageneigenaren, Roma en Sinti.

De landelijke ondersteuning die OWRS biedt wordt vanuit KPC Groep uitgevoerd. Op regionaal en lokaal niveau zijn de zogenaamde onderwijsconsulenten en contactpersonen actief binnen de gemeenten voor deze doelgroep. KPC Groep ondersteunt deze functionarissen via het netwerk Leerplicht en beleidsmedewerkers en het netwerk Onderwijsconsulenten en welzijnsmedewerkers. Daarnaast wordt een aantal scholen specifiek gevolgd en/of ondersteund met behulp van een monitor. OWRS ontvangt daarvoor in het kader van het LISD subsidie vanuit het ministerie van OCW.

OWRS is al sinds de jaren '70 actief. Eerst bij de ondersteuning van woonwagencentrumscholen bij de organisatie van hun onderwijs aan leerlingen, die van plaats naar plaats (en van woonwagencentrumschool naar woonwagencentrumschool) trokken. Daarna bij de ondersteuning van de afbouw van de woonwagencentrumscholen en de integratie van de WRS-leerlingen in het reguliere onderwijs. Na de publicatie (1983) van de resultaten van een onderzoek van KPC Groep naar de deelname van WRS-kinderen aan het voortgezet onderwijs heeft KPC Groep in opdracht van OCW een landelijke

structuur voor de begeleiding van het onderwijs aan WRS-kinderen opgezet. De begeleiding werd uitgevoerd door lokaal/regionaal werkende onderwijsconsulenten. In eerste instantie voor het voortgezet onderwijs en later ook voor het primair onderwijs en de begeleiding naar werk (de zogenaamde individuele trajectbegeleiding). Vanaf medio jaren tachtig van de vorige eeuw volgt KPC Groep de werkzaamheden van de onderwijsconsulenten en vindt er een systematische, jaarlijkse monitoring plaats van de schoolloopbanen van WRS-leerlingen.

Door het uitvoeren van deze werkzaamheden heeft OWRS al ruim dertig jaar een makelende functie op zowel beleidsbepalend als beleidsuitvoerend niveau vervuld. OWRS heeft decennialang overkoepelende cijfers en trends zichtbaar gemaakt. Door het bekend en bespreekbaar maken van deze cijfers en de consequenties ervan te vertalen naar beleid en implementatie heeft OWRS steeds een belangrijke aanjaagfunctie vervuld ten behoeve van het onderwijs aan deze doelgroep.

Meer informatie?

OWRS

KPC Groep, Landelijke Ondersteuning OWRS

Postbus 482

5201 AL 's-Hertogenbosch

Tel. 073 6247247

www.owrs.nl

Bijlage 1 Gebruikte afkortingen

BBL:	Beroepsbegeleidende leerweg
BOL:	Beroepsopleidende leerweg
I/D banen:	In- en doorstroombanen
JWG:	JeugdWerkGarantieplan
LISD:	Landelijk informatie en steunpunt Specifieke Doelgroepen
MBO:	Middelbaar beroepsonderwijs
NISR:	Nederlands Instituut Sinti en Roma
OWRS:	Onderwijs aan Woonwagen-, Roma- en Sinti-kinderen
OWWZ:	Onderwijs aan Woonwagen- en Zigeunerkinderen
PABO:	Pedagogische Academie voor het Basisonderwijs
ROC:	Regionaal opleidingscentrum
RT:	Remedial teaching
SBO:	Speciaal basisonderwijs
SPW:	Sociaal Pedagogisch Werk
SRSR:	Stichting Rechtsherstel Sinti en Roma
VBO:	Vorbereidend beroepsonderwijs
VMBO:	Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
WRS-kinderen:	Woonwagen-, Roma- en Sinti-kinderen

Bijlage 2 Sleutelvragen per episode

Episode 1 – De aanloop

- 1 Hoe ben ik in aanraking gekomen met dit project?
- 2 Wat heeft wie me verteld en welke verwachtingen heeft dit bij mij gewekt (wat werd er van me gevraagd en verwacht)?
- 3 Wat moest het project opleveren, en wat zou mijn bijdrage daarin moeten zijn?
- 4 Wat waren overwegingen om ja of nee te zeggen tegen mijn deelname?
- 5 Welke twijfels had ik/waar zag ik tegenop?
- 6 Wat sprak me vooral aan/waar had ik zin in?
- 7 Wat gaf de doorslag om uiteindelijk ja te zeggen?
- 8 Wat waren voor mij belangrijke voorwaarden voor het project?
- 9 Welke knelpunten voorzag ik vooraf?

Episode 2 – De gewenningsperiode

Begonnen is met een gewenningstraject voor de op te leiden assistenten.

- 1 Wat moest dit traject volgens mij (en volgens anderen) opleveren?
- 2 Ben ik van mening dat het gewenningstraject heeft opgeleverd wat we voor ogen hadden? Wat wel, wat niet (en is dat erg)?
- 3 Wat heeft bijgedragen aan het bereiken van de doelen, en wat stond het bereiken ervan in de weg?
- 4 Wie waren (op welke wijze) sleutelfiguren in dit gewenningstraject?
- 5 Wat waren successen?
- 6 Wat waren knelpunten?

Episode 3 – De opleiding en de stage

De opleiding

- 1 Welke opleiding is gevolgd? Hadden we minimumeisen? Is daaraan voldaan (en zo nee, is dat erg)?
- 2 Waarom (en voor wie) was de opleiding belangrijk? Wat wilden we ermee bereiken?
- 3 Op welke gebeurtenissen was ik voorbereid? (en deden deze zich ook voor?)
- 4 Op welke gebeurtenissen was ik niet voorbereid? Wat betekende dat voor me?

- 5 Hoe ben ik omgegaan met de gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan, en met welke bijdragen van welke personen?
- 6 Welke verantwoordelijkheden heb ik zelf genomen?
- 7 Wat waren successen?
- 8 Wat waren knelpunten?

De stage

- 1 Hoe was de school of de peuterspeelzaal voorbereid op de stage, wat was daarvan te merken bij de ontvangst en gedurende de stagetijd? Wat was mijn rol daarin?
- 2 Op welke gebeurtenissen was ik voorbereid (en deden deze zich ook voor?)
- 3 Op welke gebeurtenissen was ik niet voorbereid? Wat betekende dat voor me?
- 4 Hoe ben ik omgegaan met de gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan, en met welke bijdragen van welke personen?
- 5 Hoe is de onderwijsassistent begeleid? Wat was mijn rol daarin?
- 6 Wat was de rol van de assistent in het bevorderen dat Sinti- en Roma-kinderen naar school of de peuterspeelzaal kwamen en daar blijvend aan het onderwijs deelnamen? En wat was de rol van mijzelf en van anderen (school, begeleiders, ouders, gemeente enzovoort)?
- 7 Wat waren successen?
- 8 Wat waren knelpunten?

Opleiding en stage

- 1 Hoe goed sloten opleiding en stage op elkaar aan?
- 2 Hoe droeg de opleiding bij aan het succesvol volgen van de stage en (hoe) hebben de stage ervaringen een plek gekregen in het opleidingstraject?
- 3 Waar ben ik trots op?
- 4 Wat heeft me teleurgesteld?
- 5 Wat is het resultaat? Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Episode 4 – Het examen

- 1 Is het diploma behaald? Welk niveau?
- 2 Waarom wel/niet diploma behaald?
- 3 Wat was mijn rol in de voorbereiding voor het examen?
- 4 Wat was spannend; waarover had ik twijfels?

- 5 Wat was leuk; waar keek ik naar uit?
- 6 Hoe overtuigd was/ben ik van het nut van het examen?
- 7 Bereidt de opleiding/het diploma voor op de specifieke situatie van de Sinti-/Roma- onderwijsassistent?
- 8 Is er behoefte aan/interesse in een vervolgtraject? Waarom wel/niet?
- 9 Wat is veranderd na het examen/behalen van het diploma?

Episode 5 – Het natraject

- 1 Is er na het examen een baan/arbeidsovereenkomst? Zo ja, waar?
- 2 Wie heeft/hebben een rol gespeeld in het krijgen van een baan als onderwijsassistent; wat was mijn rol?
- 3 Wat waren factoren in het voordeel van het krijgen van een baan? Wat waren negatieve factoren?
- 4 Zijn er specifieke afspraken gemaakt over de rol/werkzaamheden van de assistent? Is er een functieomschrijving?
- 5 Wie speelden daarin (op welke wijze) een rol: assistent, school, begeleider, opleider, gemeente. Wat was mijn rol?
- 6 Draagt de assistent bij aan de verbetering van de deelname van Sinti-/Roma-kinderen aan het onderwijs? Waar blijkt dat uit?
- 7 Is er nog begeleiding? Waarom wel/niet?
- 8 Welke behoeften zijn er nog? Welke behoeften heb ik zelf?
- 9 Wanneer is het project klaar (en wanneer geslaagd)?

Algemeen

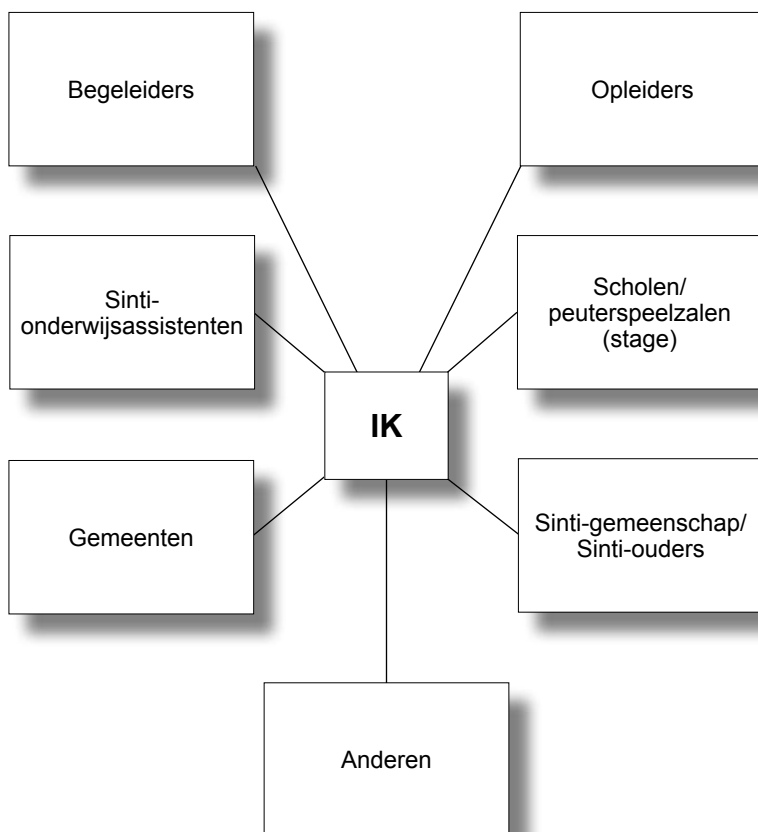
- 1 Formeel versus informeel
- 2 Financiën
- 3 Commitment
- 4 Afspraken/contracten
- 5 Communicatie en contacten
- 6 Reflectie en bijstelling

Bijlage 3 De personen in het verhaal

Naam hoofdpersoon:

Rol van de hoofdpersoon:

Andere personen in het verhaal:

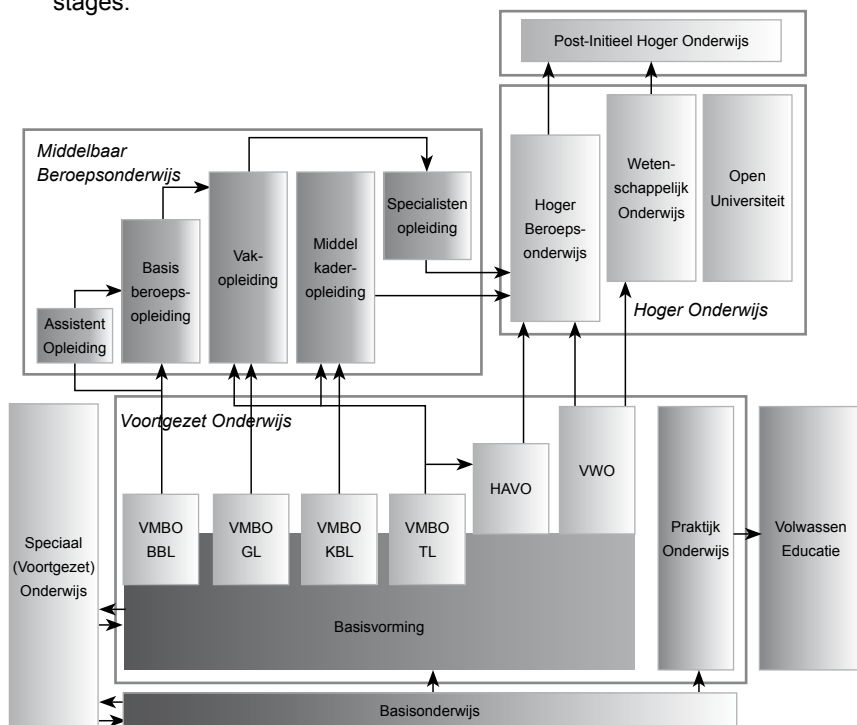

Bijlage 4 MBO-opleidingsniveaus

Schema Nederlands Onderwijssysteem (bron: Wikipedia.nl)

Het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) wordt in de regel gegeven op een ROC (Regionaal opleidingscentrum). In het MBO is het mogelijk om opleidingen te volgen in BBL-variant of in BOL-variant.

- BBL staat voor *Beroepsbegeleidende* leerweg. BBL is een combinatie van leren en werken. Met BBL zit de student één dag in de week op school en werkt hij of zij vier dagen in de week bij een bedrijf of organisatie. De praktische ervaring doet de student op in het werk. De theorie en begeleiding worden gegeven op school.
- BOL staat voor *Beroepsopleidende* leerweg. BOL is een combinatie van leren en stage. Met BOL zit de student vijf dagen in de week op school. Daar maakt hij of zij op een afwisselende manier kennis met de theorie. De praktijkervaring doet de student op met stages.

MBO-opleidingen zijn verdeeld over vier niveaus.

- Niveau 1: assistent beroepsbeoefenaar (geen startkwalificatie⁶). Leerlingen kunnen in deze opleiding instromen zonder in het bezit te zijn van een VMBO-diploma. Het diploma van deze opleiding geeft toegang tot een MBO-opleiding op niveau 2.
- Niveau 2: medewerker/basisberoepsbeoefenaar.
- Niveau 3: zelfstandig medewerker/zelfstandig beroepsbeoefenaar/vakopleiding.
- Niveau 4: middenkaderfunctionaris/gespecialiseerd beroepsbeoefenaar. Het diploma van deze opleiding geeft toegang tot het HBO.

In dit rapport zijn voornamelijk de volgende opleidingen bedoeld.

- Niveau 1: arbeidsmarktgekwalificeerd assistent Helpende Zorg & Welzijn.
- Niveau 2: opleiding Helpende Zorg & Welzijn.
- Niveau 3: opleiding tot klassenassistent binnen de opleiding Sociaal Pedagogisch Werk.
- Niveau 4: opleiding Onderwijsassistent. Dit is een aparte opleiding binnen het MBO.

---

⁶ Een startkwalificatie is volgens de overheid het minimale onderwijsniveau dat nodig is om kans te maken op duurzaam werk, vastgelegd in de kwalificerende leerplicht sinds 2007. Een startkwalificatie is een HAVO- of VWO-diploma of een MBO-diploma vanaf niveau 2. Een VMBO-diploma wordt dus niet gezien als een startkwalificatie.

Tussen 2005 en 2010 is in een aantal gemeenten in Noord-Brabant en Limburg het project Opleiding Sinti tot Onderwijsassistent in het basis-onderwijs en peuterspeelzalen uitgevoerd. Doel van het opleidingsproject was tweeledig: de schoolgang van Sinti- en Roma-kinderen vergroten en de ingezette Sinti-assistenten opleiden tot onderwijsassistent.

Dit rapport bevat de resultaten van de evaluatie van dit project en geeft zicht op de procesaanpak, knelpunten en geboekte resultaten op de verschillende projectlocaties. Het biedt de lezer interessante gezichtspunten evenals opmerkelijke citaten van deelnemers aan de evaluatiebijeenkomsten.

Daarnaast geeft het rapport een beeld van kansen en mogelijkheden voor het verbeteren van onderwijsdeelname van Sinti en Roma door inzet van Sinti-vrouwen als onderwijsassistent.

De verantwoording voor het opleidingstraject lag bij het NISR en OWRS.

Het NISR werkt aan het duurzaam verbeteren van de maatschappelijke positie van Sinti en Roma in Nederland. Onderwijs en werkgelegenheid zijn daarbij belangrijke thema's.

OWRS ondersteunt het onderwijs aan kinderen van woonwagenbewoners, Roma en Sinti op landelijk, regionaal en lokaal niveau.

NISR *Nederlands Instituut
Sinti en Roma*

OWRS

Landelijke ondersteuning Onderwijs aan Woonwagen-, Roma- en Sintikinderen